

אחדות

XXVII. ÉVFOLYAM, 97. SZÁM • 2017. JÚLIUS • 500 Ft
5777. TÁMUZ-ÁV • תמוז-מנחם אב תשע"ז • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

DAVID LAU

Magyarországon

Exkluzív interjú

az izraeli főrabbival

**MEGJELENT
AZ ÚJ, MAGYAR NYELVŰ
TALMUDFORDÍTÁS**

**„KONKRÉT ÜGYEKHEZ
KELLENEK SZÖVETSÉGESEK”**

Köves rabbi a Netanjahu látogatásról

KEDVES OLVASÓ!

Amikor arról olvasok, hogy a zsidók miféle hatalmi pozícióban vannak, és hányféle maffiát és összeesküvést üzemeltetnek – sajnos nagy gyengém, hogy imádom az összeesküvés-elméleteket, minél őrültebb, annál jobban szórakoztat, mint egy jó krimi – tehát, ha ilyesmit olvasok, mindig azon bosszankodom, hogy engem ezekből kihagynak. Például pár éve arról értesültem egy szemfüles, ám kissé túlfűtött képzeletőverével és jó adag paranoiával megáldott honfitársunktól, hogy azért van nyaranta egyre nagyobb hőség, mert a zsidók irányítani tudják az időjárást, és – figyelem! – övék a légkondicionáló gyártó maffia. Mivel kibírhatatlanul forró lakásunkba épp akkoriban szereltettünk nem kevés pénzért légkondit, meg kell mondanom, rosszul érintett, hogy engem nem csak hogy kihagytak ebből a buliból, de még az áldozatául is estem ennek a hírhedt időjárásirányító összeesküvésnek.

A viccet félretéve, az elmúlt hónapokban új kifejezés született az amúgy is nagyon kifejező magyar nyelvben: „sorosozás”. Háttérhatalom, gyíkemberek, sorosgyörgy – ez mind egyre megy, lényeg, hogy tudjuk állnak a háttérben. De honnan és miért kerülnek elő ezek az összeesküvés elméletek? Ez érdekelt nagyon engem, és remélem, az olvasókat is, hiszen ennek fogunk utánajárni.

Persze azt is jó lenne tudni, mi a helyzet Soros Györggyel. Hiszen tudjuk: nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél... ugyebár... Ha valakinek üldözési mániája van, az még nem jelenti azt, hogy nem üldözik – tartja a mondás. Kicsit csavarva azt mondhatjuk: attól mert valakit hátsó szándékkal démonizálnak, nem jelenti azt, hogy nem az ördöggel paktál. Utánjárunk annak is, hogy vélekednek a magyar felsőoktatásban résztvevők nagyvonalú meccénásáról Izraelben vagy éppen Amerikában. Szerintem sokan meg fognak lepődni!

Ha már zsidókról és összeesküvés elméletekről van szó, akkor persze nem maradhat ki a Talmud sem, ami a valamiért minden antiszemitának rettentően izgatja a fantáziáját. Talán úgy vannak vele, mint a kisgyerek: ha valamiből kimarad, akkor biztos benne, hogy az valami rettenetesen izgalmas dolog. A szóbeli Tánt és annak magyarázatait összegző Talmud a külvilág szemében a misztikumnak valamiféle kvintesszenciája, az origo, a titokzatosság ködébe vesző tudástár, amiről annyi hazugság született, amennyi talán egyetlen más könyvről sem.

Azonban nem csak az antiszemiták hamisítják a Talmudot, hanem – váratlan fordulat – zsidók is, ugyanis ennek a hatalmas tudástárnak egyes részei elvesztek (vagy meg sem íródtak) az idők során. Felfedezni a Talmud eddig még nem ismert traktátusát? Ez kihívás a javából, és sok szépreményű hamisítót vonzott a múltban. Az egyik legnagyobb port kavarázó Talmud-hamisítás éppen Magyarországon készült, születésének és leleplezésének története pedig tényleg krimibe illő.

Hiába van tehát nyár és uborkaszezon – mi ebben a számban is csupa izgalmas dologgal fogunk foglalkozni: háttérhatalommal és az összeesküvéselméletek szociálpszichológiai hátterével, minden idők legrafináltabb Talmud-hamisításával és egy bizonyosan nem hamisított Talmuddal, ami ezúttal magyar fordításban jelenik meg. Jó szórakozást!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Fizessen elő most a mellékelt megrendelőszelvényen vagy a

www.fizetes.zsido.com

oldalon a 2017-es évre, és három számot ingyen postázunk önnek.

Újságunk korábbi lapszámait a

www.zsido.com/egység

oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja

a **06 1 2680183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

David Lau
izraeli főrabbi

Fotó: Kovács Attila

egység

MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egység@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Fuchs Jehosua, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Dallos Katalin

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

MEGJELENT AZ ELSŐ
MAGYAR NYELVŰ TALMUD-KÖTET
„Annak idején, aki Talmudot akart tanulni,
az tudott héberül, arámiul hozzá....
Mostanra viszont sokan vannak, akik magasabb
szinten szeretnék tanulni a zsidóságot,
túllépni a folklór judaisztika szintjén,
de nem tudják egyik nyelvet sem hozzá.”

15. oldal

22. oldal

IZRAEL FŐRABBIJA MAGYARORSZÁGON
JÁRT – exkluzív interjú
„Külső szemlélőként azt látom, hogy több
mint hét évtizeddel a Soá után virágzik a
zsidó életében az országban, szabadon
gyakorolhatjuk vallásunkat és élhetjük meg
hagyományainkat. Ez fantasztikus dolog”.

SMÚZ

- 21 A szerkesztő levele
Üldözhetik-e
az üldözési mániást?
- 41 Hírek

REBBE

- 51 A lubavicsi rebbe
és Izrael vezetői

HOHMECOLÓ

- 61 „Nem minden összeesküvés-
elmélet hülyeség”
Konteók gyökerei
a 21. században
- 111 Sorosra kapcsolva
- 141 Zsidók a hatalmasok környékén

JIDDISKÁJT

- 151 A talmud tanulása
státuszszimbólum
Interjú Oberlander Báruch
rabbival
- 171 A nagy magyar Talmud-per
- 181 A nagy Talmud-hamisítás
Magyarországon

6. oldal

A KONTEÓ ELBUTÍT
„Ha valaki a harmincas évek
közepén azt mondja, hogy
létezik egy terv, miszerint az
európai zsidóságot kiirtják,
sokan azt mondhatták volna,
hogy ez összeesküvés-elmélet.”

KILE

- 221 „Felebaráti szeretettel
az antiszemitizmus ellen”
Exkluzív interjú David Lau,
izraeli főrabbi
- 251 Judapest anno
Egyszerű csaló vagy
a pénzügyek királya?
Szerencsés Imre kincstárnok
története
- 261 Izgalmas zsidó programok
nyáron is

MISPÓHE

- 271 A fogadás áldásainak titka
– mese
- 281 Mit eszünk,
amikor nem eszünk?
A zsidó böjtök
gasztronómiája

ÉCESZGÉBER

- 291 A tét a fény meggyújtása
Gondolatok Benjamin Netanjahu
látogatása kapcsán
Köves Slomó írása

KÓSER VÁGÓHIDAT ADTAK ÁT CSENGELÉN

A Magyarországon páratlan kapacitással rendelkező üzem átadó ünnepségén megjelent *David Lau*, Izrael állam főrabbija; *Yosef Amrani*, izraeli nagykövet, *Dr. Fazekas Sándor*, földművelésügyi miniszter, *Oberlander Báruch* rabbi, a Budapesti Ortodox Rabbinate vezetője, valamint *Köves Slomó*, az EMIH vezető rabbija.

Köves Slomó kiemelte, hogy a vágóhíd átadásának jelentős üzenete van: „Fontos, hogy egy olyan Európában, ahol a vallásszabadság durva megsértésével, egyes országokban betiltják a kóser vágást, addig Magyarországon egy új kóser vágóhíd nyílhat”.

„A magyar libamáj mindig is a minőségéről volt híres, a kósersági szabályok betartásával ezt a minőséget a jövőben azok is élvezhetik, akik a szigorú vallási előírásokat követik.” – emelte ki David Lau. A projekt 260 munkahelyet biztosít majd a munkanélküliségtől erősen sújtott megyében.

NEM VÁLTOZIK A JOBBIK A TEV JELENTÉSE SZERINT

A Tett és Védelem Alapítvány (TEV) elkészítette 2016-ról szóló éves jelentését. Az év során 48 antiszemita gyűlöletcselekményt azonosítottak, melyeket

legtöbb esetben a fővárosban követtek el, túlnyomórészt férfiak, és leginkább olyan gyűlöletszervezetek tagjai, mint a Betyársereg vagy egyes futballszurkoló csoportok.

A TEV minden évben egy kiemelt ügyet dolgoz fel esettanulmányában. Idén az vizsgálták, hogy Jobbik néppártosodási törekvése következtében csökkent-e a szervezet antiszemita megnyilatkozásainak száma és az azokhoz kapcsolódó társadalmi benyomások változtak-e? Bodnár Dániel, a TEV elnöke szerint a rendelkezésre álló adatok alapján a Jobbik vezetése a tagságot egyfajta taktikai képmutatásra sarkallja. Ennek azonban tényleges hatása alig kimutatható a kutatásokban: a Jobbik tagság továbbra is 60% körüli antiszemita attitűdöt mutat.

A MAGYAR ZSIDÓK ALIJÁZÁSÁHOZ KÉRTE AZ EMIH NETANJAHU SEGÍTSÉGÉT

Benjamin Netanjahu, háromnapos látogatásának záróakkordjaként, magánbeszélgetésen fogadta a zsidó közösség vezetőit. A megbeszélésen Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija felvetette, hogy az izraeli visszatérési törvény korlátozása miatt azok a magyar zsidók, akiknek a nagyszülei, dédszülei a '20-as, '30-as években az akkori zsidótörvények miatt kikeresztelkedtek, elveszítik az alijához való jogukat. „A törvény figyelmen kívül hagyja – mondta Köves rabbi –, hogy Magyarországon ... már a 20-as évektől életbe léptek zsidótörvények.” Köves rabbi elmondta, hogy ebben az ügyben már több Kneszet képviselőhöz, az Izraeli Főrabbinátushoz és a Szochnuthoz is fordultak már, de mindeddig nem jártak sikerrel. Netanjahu meglepetten értesült erről a problémáról, és arra kérte jelenlévő tanácsadóit, hogy „nézzenek utána az ügynek a lehetséges megoldás érdekében”.

MEGTALÁLTÁK AZ EGYETLEN FILMFELVÉTELT WALLENBERGRŐL

Nem mindennapi felfedezést tett Kovács Gellért magyar származású svéd történész és Wallenberg-kutató, amikor a svéd köztvénytörténelmi dokumentumfilmjét nézte.

Az archív felvételen az látszik, hogy egy fiatalember újonc katonákat oktat egy lögyakorlaton. Kovács alapos tanulmányozás után megbizonyosodott róla: az egyértelműen Raoul Wallenberg, a későbbi magyarországi zsidómentő diplomatát ábrázolja. Wallenberg még élő nővére szintén felismerte a testvérét. A Stockholm belvárosában, 1940 nyarán vagy kora őszén készült filmen Wallenberg 29 éves. Ez az egyetlen mozgóképes felvétel Raoul Wallenbergről, aki a második világháború idején, svéd követségi titkárként becslések szerint húszezer zsidó életét mentette meg.

A LUBAVICSI REBBE és Izrael vezetői

Benjamin Netanjahu miniszterelnök budapesti látogatása kapcsán a zsidó.com olyan különleges videókat tett közzé, melyek a lubavicsi rebbe, Menáchem Mendel Schneerson rabbi és Izrael Állam miniszterelnökeinek és elnökeinek kapcsolatáról tanúskodnak. Ezekből idézünk fel néhány gondolatot.

MENÁCHEM BEGIN MEGÁLLAPODÁSA A REBBÉVEL

„Eljöttem ma este nagy mesterünkhöz, nagy tanítónkhöz, a lubavicsi rebbéhez, hogy áldását kérjem, mielőtt Washingtonba megyek Carter elnökhöz, a

Közel-Kelet jövőjéről folytatandó megbeszélésre.” – így kezdte sajtótájékoztatóját Menáchem Begin miniszterelnök – „Izrael népe, a zsidó nép, örök nép, sorsuk és

jövőjük nem függ... még a szabad világ vezetőjével való tárgyalástól sem. Mindazonáltal egy ilyen tárgyalásnak fontos hatása lehet a jövőre, ezért kértem a Rebbe áldását. Schneerson rabbi nagy ember Izraelben, mindannyian tiszteljük őt, mindannyian elfogadjuk az ítéletét. ... az áldása igen fontos nekünk, és reméljük, megerősít minket ebben az igen fontos küldetésben, az USA elnökével folytatandó tárgyalások során.”

„Hálás köszönetünk a miniszterelnöknek és rajta keresztül az Izrael földjén élő zsidóknak, s Szentföldön mindenkinek” – kommentálta a találkozót a Rebbe, aminek részleteiről azonban nem lehetett sokat megtudni: „Van egy régi szokás köztünk sok éve már – nem ez az első találkozásom Schneerson rabbival – a Rebbével folytatott minden beszélgetésünk bizalmas.” – nyilatkozta Begin. Érdemes megemlíteni, hogy Snéor Sázár államelnökkel történő találkozója is zárt ajtók mögött, a nyilvánosság kizárásával zajlott.

„A ZSIDÓKAT MOZGATNI KELL”

Ariel Saron így emlékezett a Rebbére: „Kapcsolatom a Rebbével 1967-ben kezdődött. Ebben az évben ölték meg a fiamat, Gurt. Röviddel ezután kaptam egy levelet a Rebbétől, amit a mai napig őrzök. (...)

Talán a Rebbe hitt a legerősebben a zsidók Isten adta erejében azok közül, akikkel valaha életemben találkoztam. Őszintén, és teljes meggyőződéssel hitt a zsidó nép erejében, és abban, hogy ezt a zsidók maguk nem tudják eléggé elhinni és bízni benne. Egyszer azt mondta nekem: «A zsidókat mozgatni kell, aktivizálni.

Nem szervezésről beszélek. Szervezés az, mikor néhány zsidó vezető ösztönül egy vacsorára és a következő nap az újság megírja, hogy arra a következtetésre jutottak, hogy meg kell szervezni még egy közös vacsorát. De mikor a zsidó népről beszélünk, más megközelítésre van szükségünk. A zsidóknak vezetésre, irányításra van szükségük, meg kell mutatni nekik, mit kell véghezvinniük. Nem szervezésről beszélek, hanem aktivizálásról.»

Habár nem vagyok vallásos, számomra a zsidóságom a legfontosabb dolog az életemben. Aggódok a zsidó emberek jövőjéért, és hiszek a zsidó oktatás fontosságában. Így nagyon megfogott, hogy számára is ez volt a legfontosabb küldetés: «Az identitásnak párosulnia kell tettekkel, hagyományörzéssel, parancsolatteljesítéssel. ... Mindig lehet többet és többet tenni, senki sem tökéletes. Én például nem teljesítek egy fontos parancsolatot. Nem élek Izrael földjén.» A Rebbe hitt abban, hogy a zsidóknak nem mások elismerését kell keresniük. A kapcsolatok nagyon fontosak, pláne nemzetközi szinten, de a legfontosabb dolog egy zsidónak saját zsidóságát megélni, annak megfelelni és nem másoknak.”

BENJAMIN NETANJAHU KÜLDETÉSE AZ ENSZ-BEN

Benjamin Netanjahu az elmúlt évekbeli ENSZ döntések kapcsán többször is felidézte 1987-es találkozóját a lubavicsi Rebbével, Menáchem Mendel Schneerson

rabbival. Erre a bizonyos találkozásra – melyet sok másik követett – a Rebbe hívatta magához Netanjahut, aki akkor kezdett el ENSZ nagykövetként dolgozni Washington-

ban. A Rebbe Szimchát Torá estéjén más egyebek mellett azt mondta neki az ENSZ-ről: „A hazugságok házába mész... Emlékezz, hogy egy tökéletesen sötét teremben, ha meggyújtasz egy kicsi gyertyát, azt a drága fényt messziről meglátja majd mindenki. A küldetésed, hogy gyújts egy gyertyát az igazságért és a zsidó népért.”

„NEM MINDEN ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLET HÜLYESÉG”

KONTEÓK GYÖKEREI A 21. SZÁZADBAN

Hatnak-e a 21. században, a digitális korszakban az összeesküvés-elméletek? Minden jelenség mögött most is ott lapul a Gonosz? Kérdéseinkre meglepő válaszokat adott **KREKÓ PÉTER** szociálpszichológus, a Political Capital igazgatója. **DOMBI GÁBOR ÍRÁSA**

NÉVJEGY

KREKÓ PÉTER

- SZÜLETETT: 1980
- FOGLALKOZÁSA: szociálpszichológus, a Political Capital igazgatója

Lehetséges-e rövid definíciót adni az összeesküvés-elméletre?

Ez az azzal kapcsolatos hiedelem, hogy emberek egy vagy több csoportja egymással titkos együttműködés mentén rosszindulatú tervet formál a saját csoportjával szemben. Ez a definíció megengedi azt is, hogy az összeesküvés léte akár még igaz is lehet. Mások hozzátesszik a „téves vélekedés” kritériumát, de nem minden esetben van az összeesküvés-elméletet cáfoló megbízható információnk, tehát igaz is lehet. A világtörténelemben mindig is voltak összeesküvések, puccsok, bundázás a sportban, kartellezés

a gazdaságban. Vagy akár olyan tervek, hogy egyes embercsoportokat kiirtsanak. A világban vannak összeesküvések, de sokkal kisebb számban, mint az összeesküvés-elmélet hívók gondolják. De nem állítható, hogy minden összeesküvés-elmélet hülyeség.

Volt-e már olyan, amiről kiderült, hogy igaz? Nem általános jellemzőjük, hogy először hallva egy ilyen elméletet az irracionálisnak, hihetetlennek tűnik?

Ha valaki a harmincas évek közepén azt mondja Európában, hogy létezik egy terv, miszerint az egész

európai zsidóságot kiirtják, akkor sokan azt mondhatták volna, hogy ez fantazmagória, összeesküvés-elmélet. Pedig az emberi természettől, működésmódtól nem áll távol, hogy valamilyen összeesküvést formáljon. Bizonyos csoportok összefognak más csoportok ellen, és ezt a tervüket eltitkolják – ami pedig az összeesküvés alaphelyzete, időről-időre meg is történik. De minél konfliktusosabb, diktatórikusabb egy politikai vezetés, minél kevésbé

Az interjúban felmerült kérdések közül sok a zsidó közösség vezetőit és tagjait is erősen foglalkoztatta az utóbbi hetekben. **Köves Slomót**, az EMIH vezető rabbiját arra kértük, fejtse ki véleményét ezekkel a felvetésekkel kapcsolatban. A keretes részekben Köves Slomó rabbi korábbi, a témával kapcsolatos megnyilvánulásai-ból gyűjtöttünk össze néhányat.

működik nyitott módon egy társadalom, annál gyakrabban terjednek el az ilyen elméletek. A média, a civil szervezetek, a hatalmi ágak elválasztása, a független intézmények azt a célt szolgálják, hogy átláthatóságot teremtsenek az összeesküvéseket kiiktassák. De véleményem szerint valójában kevesebb az összeesküvés, mint az erről szóló elmélet, és minél kiterjedtebb egy összeesküvés-elmélet – akár világméretű, annál kisebb a valószínűsége, hogy igaz legyen.

Milyen társadalomra jellemző, hogy milyen, esetenként globális összeesküvés-elméletekről fantáziál?

Nagy volumenű jelenségeknek nem lehet egyetlen magyarázata, csak sok. Magyarországon a Political Capital kutatásai szerint a lakosság egyharmada hisz a vad antiszemita

összeesküvés-elméletekben. Sőt, kutatásaink szerint a gazdasági válság idején a lakosság fele vélte úgy, hogy a válság igazából megtervezett összeesküvés, egy terv, ami arra irányul, hogy a gyengébb országokat – mint Magyarországot – gyarmatosítsák a nagyhatalmak. Diana hercegnő halála, szeptember 11 – ezekhez az eseményekhez kötődnek összeesküvés-elméletek, amelyben a lakosság fele-harmada hisz. Éppen azért nyilvánvaló, hogy ezeket az elméleteket nem lehet egyéni patológiákkal magyarázni. Ki lehet jelteni, hogy ez bizonyos szempontból normális jelenség, ami minden társadalomban megjelenhet. Persze nem mindegy, ki terjeszti és mire használják. Leginkább a diktatúrák és az illiberális rendszerek munkaeszköze az összeesküvés-elmélet. Mindig kell egy

ellenség. S minél félelmetesebb az ellenség, annál inkább fel kell lépni ellene, és mindenkivel szemben, aki kapcsolatban lehet vele. De ezek az ellenségképek a nyílt társadalmakban is megjelennek.

Van-e általánosan jellemző sémája az összeesküvés-elméleteknek?

Négy tényező hajlamosítja a társadalmakat az összeesküvés-elmélet terjesztésére és befogadására.

Ha megtörténik egy váratlan, szokatlan, nagy hatású esemény – legyen az politikai gyilkosság, gazdasági válság, természeti katasztrófa – amit meg kell érteni, fel kell dolgozni, az kitermelhet bizarr magyarázatokat.

A második: minden összeesküvés-elmélet létező ellenségképre, társadalmi hagyományokra épít. Más a logikája az összeesküvés-elméleteknek az USA-ban, mint a kontinentális Európában. Magyarországon az ufókra vonatkozó hiedelmek sohasem tudtak meggyökeresedni, az itthon nem volt annyira vonzó téma. Errefelé az antiszemita összeesküvés-elméleteknek van hosszú hagyománya. Különböző formákban újra és újra megjelenik. Ha nem is antiszemita az összeesküvés-elmélet, akkor is használhatja az antiszemita összeesküvés-elmélet logikáját, szimbolikáját, nyelvezetét.

Az Egyesült Államokbeli ufó-teóriákat a központi államhatalommal kapcsolatos félelmek éltetik. Nem az a lényegük, hogy jönnek-e az ufók, hanem az, hogy a kormányzat eltitkolja, hogy jönnek. Mindenhol létezik egy nemzeti kultúra,

MI AZ ANTISZEMITIZMUS?

„Egy pár hónappal ezelőtt megjelent egy okfejtés az egyik népszerű internetes portálon. A publicisztika arra volt kihegyezve, hogy ha tudni akarjuk mi az antiszemitizmus, akkor a legjobban tesszük, ha magukat az antiszemitizmus áldozatait, a zsidókat kérdezzük meg. Nos ez az érvelés két szempontból is téves: 1. Azt feltételezi, hogy az antiszemita beszéd és cselekvés egy szubjektív szempontrendszer (emberek megítélése) szerint kerül definiálásra. 2. Abból indul ki, hogy a „zsidók” egyféléképpen gondolkodnak az őket ért tapasztalatokról. (Ezt amúgy önmagában is érezhetnénk az első szubjektív állítás alapján antiszemita premisszának.)

Nos a helyzet az, hogy a zsidók – akár csak az emberek általában – sokféle módon gondolkodnak és érznek a világ dolgairól, és emellett, hogy nyilván az átlagnál érzékenyebbek az antiszemitizmussal kapcsolatban, nagyon vegyes tapasztalataik és érzéseik lehetnek. Hogy csak egy példát említsek. Egy zsidó közösségi vezető egy pár évvel ezelőtt egy beszélgetésen azt mondta, ha a saját tapasztalataira alapoz, akkor Magyarországon nincs antiszemitizmus, mert őt a civil élete során még soha nem érte atrocitás. Ez egy szubjektív tapasztalat. De el kell fogadni, hogy ez nem mindenkinél van így. Magamnak is, azóta, hogy 12 éves koromban úgy döntöttem, hogy vallásos életet élek, és így a hitem jelei a külsőségekben is megmutatkoznak, számos alkalommal kellett – de a családomnak, gyermekeimnek is – kisebb-nagyobb, általában verbális atrocitásokkal szembesülnöm. A tapasztalat tehát sokféle lehet. Éppen ezért, a hazai és nemzetközi kutatóintézetek külön szokták mérni a társadalom antiszemita attitűdjét és a helyi zsidó közösség ezzel kapcsolatos percepcióját. Ezek általában nincsenek korrelációban egymással.

Az antiszemita cselekmények definiálására van több nemzetközileg elfogadott normarendszer. Így például az EBESZ által meghatározott módszertan az, amely alapján több európai országban, így Magyarországon is folyik az antiszemitizmus monitoring.”

nemzeti hagyományrendszer, ami megágyaz a helyileg sajátos összeesküvés-elméleteknek.

A harmadik fontos eleme az összeesküvés-elméleteknek az ideológia. Ez összekapcsolja a váratlan eseményt, problémát és a hagyományos ellenségképet. Könnyű azt mondani, hogy van egy hagyományos ellenség, és az felelős a problémáért. Az összeesküvés-elméletek nyilván spontán is születnek, de vannak ideológusok, politikusok, akik úgy látják, hogy nekik ezek léte, terjesztése valamilyen szempontból érdekük. Vagy azért, mert meg akarják erősíteni a szavazótáborukat, vagy le akarnak számolni a politikai ellenfeleikkel; el akarják terelni a figyelmet valamiről, esetleg háborút akarnak indítani és ahhoz casus belli kell. Ezekhez az összeesküvés-elmélet hatékony politikai eszköz lehet.

ségük lokális, egy-egy ország, kisebb közösség sajátja?

Vannak. Például az antiszemita összeesküvés-elmélet globális. Ha az ember zsidókkal kapcsolatos teóriákat olvas Malajziában, Európában vagy Japánban, akkor ugyanazok a klisék köszönnek vissza. *Daniel Pipes* bizonyította, hogy az arab világ antiszemizmusa is nagyrészt európai import: az európai antiszemita gondolatok terjedtek el a muszlim országokban a két világháború között. Ezt erősítette persze a közel-keleti konfliktus, főleg Izrael állam megalapítása után. Az összeesküvés-elméleteknek jó az exportja, széles körben terjesztik. Ezért hasonlóak mindenhol. Az embereknek lelki hajlamuk van arra, hogy higgyenek összeesküvés-elméletekben, hiszen meg akarnak mindent magyarázni, arcot adni a félelmetes jelenségeknek, és érthető módon

csak néha fedi fel magát, de a kontúrjai kirajzolódnak. A metafizikai Gonosszal szemben áll a Jó. A Gonosz, egy valamiképpen definiált elit, ami lehet hazai vagy nemzetközi, és vele szemben áll a nép, a tiszta, a gyengébb, az összeesküvés áldozata, akit a Gonosz ki akar szipolyozni. A népmese jelleg sokszor előkerül. Karl Popper *A nyitott társadalom és ellenségei* című művében azt állítja például, hogy a modern szekuláris összeesküvés-elméletek valláspótlékként működnek. Ahonnan eltűntek az istenek, és eltűntek a Gonosz és a Jó hagyományos erői, ott egyszerűen szükség van arra, hogy az ember őket a modern világ keretei között is újraalkossa, mert ez segít neki abban, hogy a valóságot értelmezve életének irányát szabjon. A spirituális és transzcendentális igényeket ilyen bizarr, profán formában éli ki a modern, szekuláris kor embere.

A negyedik tényező, hogy az összeesküvés-elmélet nagyon jó termék, mert könnyű eladni. Nem csak a politikában, de a populáris kultúrában is. A Da Vinci-kód például ilyen: masszív összeesküvés-elmélet, amiben benne van a katolikus egyház, tudósok, rendőrök, a nyugati világ egy része. Nem véletlen, hogy az utóbbi évtized egyik legnagyobb bestsellere lett.

Vannak-e globálisan elterjedt összeesküvés-elméletek, vagy több-

úgy vélekednek, hogy jobb félni, mint megijedni. Az antiszemita összeesküvés-elmélet a 20. században nagy világkarriert futott be.

Ez a félelemekkel teli hagyomány nem inkább népmeseszerű, ahol mindenki hozzáteszi a magáért?

Sokszor igen. Az összeesküvés-elmélet folyamatosan változhat, a nemzeti folklór részeként. Valóban van népmesei elemkészlete, amiben ott él a Gonosz, aki láthatatlan, vagy

Az összeesküvés-elméletek vonzerejét az adja, hogy megnevezik a felelősöket? Nem csak egy homályos Gonosz van, hanem zsidók, szabadkőművesek, ufók, nagy orosz medve. Mindegyikben adott egy csoport, de maszatosak a körvonalai.

Igen. A gazdasági világválság egy rendszerszintű probléma miatt tört ki. Ebben hibásak voltak a bankok, hibás volt a politika, a szabályozó-rendszerek, stb. A végén eljutunk a felelősök keresésében oda, hogy mindenki hibás. Tehát senki sem az. Az átlagember ezt a magyarázatot nem szereti, mert nem következik belőle semmi. Lélektanilag kényelmetlen, mert elkeni a felelősséget. Az összeesküvés-elmélet ezzel szemben például azt mondja, hogy a bankszektor irányító zsidók szándékosan okozták a válságot.

A KONSPIRÁCIÓ ELBUTÍT

„Az összeesküvés-elméletek a világ komplex problémáira adott leegyszerűsítő válaszok. Butítóan romboló hatásúak, Magyarországon mégis nagy az igény az ilyenekre. Benyomásom szerint politikai oldaltól függetlenül. Olyan egy kicsit, mintha az egész ország egy összeesküvés-elmélettel felfújtt virtuális valóságban élne.”

ANTISZEMITIZMUS-E A SOROSOZÁS?

„Az elsődleges kérdés az, hogy Soros György, saját identitásválasztása alapján, mint zsidó szerepel-e a nyilvánosságban. A válasz erre egyértelmű nem.

Soros a '90-es évek óta a globális kapitalizmus szimbóluma. Az elle- ne csatornázott – sok tekintetben összeesküvés elméletekkel felhabosított – gyűlölet nem a zsidókkal szembeni ellenszenv, hanem a nemzetközi kapitalizmus manipulatív jellege elleni ellenszenv. Ha a sorosozást per definiton antiszemitizmusként határozzuk meg, akkor ezzel sok százezer ember szemében igazoljuk a globális tőke és a zsidóság közötti egyen- lőségjelet. És ezzel magunkra húzzuk az azzal szembeni ellenszenvet. Természetesen a világ különböző pontjain, a helyi körülmények függvé- nyében lehetnek áthallások a sorosozás és az antiszemita érzelmek kö- zött, de biztos, hogy helytelen, ha ehhez a nyelvjátékhoz és előítélet-rend- szerhez önként asszisztálunk.”

Jobb ismerős ellenségekkel teli vi- lágban élni, mint absztrakt, nehe- zen érthető jelenségek, körülmé- nyek által irányítottan. A megfog- hatóság az ellenőrzés érzését adja az embernek, mert a megértés illú- zióját adja, még akkor is, ha e bi- zonyosságnak nem sok köze van a valósághoz.

De fontos az is, hogy homályo- sak a kontúrok, mert így sok min- den belevetíthető. Ezért jó magya- rázatok az összeesküvés-elméletek, mert az általános elvek szintjét vetítik a konkrét valóságra, ugyan- azt az összeesküvés-elmélet sémát húzzák rá mindenre. A jelenségek széles körét képesek megmagya- rázni. Az elméletek hívei abban is megengedők, hogy ki pontosan az összeesküvő: több csoport is bele- fér, kapcsolódhat a másikhoz, és a végén szinte bárki megnevezhető, mint az összeesküvés része. Az an- tiszemitizmus esetében is ez igaz. A kortárs antiszemiták zsidófelfogása elég „demokratikus”: bárki lehet zsidó, akivel nem értenek egyet.

A történelmi folyamatok befo- lyásolásához egyébként elegendő lenne egy maroknyi összeesküvő? Miért ilyen alacsony az összeeskü- vők létszáma? Magyarországnak elég csak egyetlen ember?

A populista narratíva arról szól, hogy a szűk elit uralkodik a népen – s mindez igazságtalan. Az össze-

esküvők kisebbségben vannak, de nagyon erősek. Pár száz éve még nem számított meglepetésnek, hogy a királyi család milliós soka- ság felett uralkodik. A mai demok- ratikus gondolkodás azonban ezt nem tekinti igazságosnak. Az, hogy kis létszámúak az összeesküvők, jobban kihangsúlyozza az aszim- metriát: amit akarnak, keveseknek jó – sokaknak rossz.

Az is eleme az elméleteknek, hogy az összeesküvők a láthatóság és láthatatlanság elemeit ötvözik. Láthatóak a pajeszos, kaftános tradicionális zsidók, de sokszor még veszélyesebbnek tekintik azt, aki köztünk van: ott dolgozik a bankokban, a kultúrában, mert befészkelte magát mindenhová. Ezt terjesztette a cári titkosrendőr- ség, az Ohrana is (a Cion bölcsei- nek jegyzőkönyvének „szerzője”) amikor már érezte a társadalmi robbanás előszelét a forradalmak korában, hogy elterelje a feszültsé- geket más irányba. Erre ott voltak a zsidók, akikkel szemben a küzde- lem fontos, de soha nem ér véget. A zsidó összeesküvő egy homo oe- conomicus, szuper-racionális, aki a céljait mindig ismerve halad előre, s átlátja a következményeket. Cion Bölcsei közt nincs konfliktus. Ez is a népmesei motívumba illeszkedik. Az ördögi karakterek a tökéletessé- gük miatt transzcendens vonások- kal ruházhatóak fel.

Ön egy pár évvel ezelőtti cikké- ben azt állította, hogy Magyaror- szágon az összeesküvés-elmélet leginkább a Jobbik sajátossága. Megváltozott a véleménye?

Teljesen. A mai magyar politi- kai valóság rémisztő eleme, hogy mennyire vált a kormányzati main- stream média részévé az összeeskü- vés-elméleti gondolkodás. Már-már bizarr, groteszk formában. Ilyen a demokratikus rezsimekre nem jel- lemző. Minden rossznak Magyar- országon egy éppen aktuális oka van: IMF, Brüsszel, később Soros György, illetve ezek összefogásá- nak különböző kombinációi. Ez leginkább humoros-karikaturiszi- kus megjelenése az összeesküvés-el- méleti gondolkodásnak. Kár, hogy mi ebben élünk.

Mindenkinek szíve joga nem szeretni az Európai Uniót, Soros Györgyöt, de a mai kampányokban igenis visszaköszön az antiszemita világ-összeesküvés logikája. Min- den rosszat egy dologgal magyaráz- nak, és kitapintható a koncentrált politikai akarat, hogy a társadalmi indulatokat egy irányba tereljék. De ez egy végtelenül veszélyes já- ték, mert a múlt azt mutatja, hogy ezzel a tűzzel nem lenne szabad ját- szani. S ráadásul ez a magyarázat életszerűtlen hülyeség, amit a kor- mányzaton belül is sokan tudnak. Az ügy leggroteszkebb jellemzője, hogy Soros György összeesküvé- sének minden eleme látható: So- ros publicisztikákban mondja el a gondolatait, Brüsszelben beszédet tart, vannak alapítványai, amelyek támogatási politikáját nyilvános- ságra hozta, hol van itt az összees- küvés?

A kormányzat egyértelműen jelez- te, hogy nem tűri az antiszemitiz- must, s megvédi a támadásoktól a zsidóságot. A zsidó közösségek nyilatkozataik alapján mintha megosztottak lennének abban, hogy az erősen áthallásos „soroso- zás” egyet jelent-e az antiszemitiz- mussal.

Ebben van felháborodás és álnai- vitás is. Összességében talán azt

mondhatjuk: az antiszemita Soros-ellenes, de nem minden Soros-ellenes antiszemita. Ha az Izraeli jobboldal sorosozik, abban nincs antiszemitizmus, ahogy az amerikai republikánusok oldalán sem. De ők nem is gondolják azt, hogy a világ minden problémájáért Soros György a felelős, a menekültválságtól a rossz időjárásig. Totális világmagyarázattá az összeesküvés-elmélet főleg a posztszovjet és poszt-kommunista országokban vált: például Oroszországban, Macedóniában, Azerbajdzsánban és Magyarországon. És ezekben az országokban úgy használják a világ-soros elméleteket, hogy minimum tudják, hogy ezeknek antiszemita áthallása van, és nem tesznek ellene semmit. A mondatokban nem hangzik el a zsidó szó. De a nem antiszemita sorosozás, könnyen átcúsíthat antiszemita sorosozásba, s nem mindenki érzi a finom különbségeket.

A néhai Lakatos László állította, hogy a kulcsprobléma valójában a modernizáció. „A vesztesek, akik gyengének érzik magukat, azt gondolják, hogy mások biztosan nagyon erősek. (...) Nem tudnak együttműködni, szövetkezni, elszigeteltnek érzik magukat, tehát feltételezik, hogy másoknak éppen az együttműködésben rejlik az erejük. A saját szorongásaikból építik fel a virtuális ellenséget. Tulajdonképpen a modernizáció az ellenség, csak meg kell személyesíteni, hogy legalább virtuálisan-szimbolikusan ütni lehessen rajta.” Erről a téziszről mi a véleménye?

Ez egy jellemző képlet. De az összeesküvés-elmélet mai terjesztői, sokszor a politikai és kormányzati elit, nem tekinthetők gyengének. A szociológiai kutatások megmutatják, hogy a szegénység, az elszigeteltség, a kisebbségi pozíció hajlamosíthat az összeesküvés-elméletek elfogadására. De sokszor az elit köreiből, a magasabb iskolázottságúak, a magas jövedelműek körében is erős lehet az összeesküvés-elmélet. A politikai antiszemitizmust tekint-

ve általában igaz, hogy a közép- és felsőbb osztály között tud virulens lenni. A kutatási eredmények alapján a pszichológiai magyarázatokat erősebbnek érzem az összeesküvés-elmélet tárgyában. Lakatos is azt mondja, hogy azok élnek ezzel az eszközzel, akik vesztesnek „érezik” magukat – de akár félhetnek is attól, hogy elvesztik győztes pozíciójukat.

Ki lehet-e kerülni az összeesküvés-elméleti médiahullámból, vagy esetleg átcsaphat a virtuális antiszemitizmusból egy fizikai formába is?

Ha valaki, társadalmi ellentéteket szít, akkor tudnia kell, hogy az indulat könnyen kicsúszhat az ellenőrzés alól. A kommunikációban a Gonosz veszélyét egyre nagyobb állításokkal kell fenntartani, és ez akár eskalációhoz vezethet. Ilyen rendszerszintű összeesküvés-elmélet a rendszerváltás óta még nem volt. A dinamika az erősödés irányába hat, és én nem látom a kormányzati szándékot, ami meg akarná fékezni. Sőt. Közben többen is megfogalmazzák, hogy fel lehet lépni a nemzet ellenségeivel szemben tetteleg is. Ezért veszélyes játék. Nem látom, hogy ebből vissza lehet jönni.

A magyar kormánynak érdekesen komplex viszonya van a zsidó

szervezetekkel, de alapvetően nagyon jó kapcsolatot ápol velük és Izrael Állammal. Érdekes módon ezzel összefér egy olyan összeesküvés-elméleti gondolkodás, ami épít a társadalomban megbúvó antiszemita érzületekre, még ha nem is zsidókról beszél. Ha megnézzük Bayer és Bencsik nyilatkozatait, ott megjelenik a leplezetlen antiszemitizmus, és ezt a rendszer tűri. A kormány hivatalos szinten fontosnak tartja a jó viszonyt a zsidósággal, mind nemzetközi megítélése szempontjából, mind őszinte jószándékból. Ez lehet a garanciája, hogy a hazai felpiszkált antiszemitizmus nem fog átcsapni nyílt erőszakba. Az utalgatásos antiszemitizmus nem a tettekről, hanem egy absztrakt világtételekről szól. Ez egy ópium, amivel lehet a népet kábítani. Ez éppen olyan ellentmondásos, mint az összeesküvés-elméletek maguk is. Belefér az antiszemitizmus és a filozofikus antiszemitizmus, a zsidó szervezetekkel való jó kapcsolat és a Soros Györggyel szembeni támadás, amelyeknek gyakran van antiszemita íze. A kormány nem folytat antiszemita propagandát, ám olyan ellenségképet kreál, ami épít erre a nyelvre és gondolkodásra. Ellentmondásos helyzet, de az összeesküvés-elméleteknek éppen az ellentmondásosság a természet.

A KÖZÖSSÉGEK FELELŐSSÉGE

„Kelet-Európa nemzetállamaiban hiányzik az a központi kohéziós érték, amely a sokszínű társadalom és a politikai hatalom közötti kölcsönös egymásra utaltság rendszerét megeremlenti. A hatalom önkénye az, ami a társadalmat egyben tartja, a társadalom pedig feladja önalkításának felelősségét és minden társadalmi folyamatért a hatalmat kéri számon. Fel kellene végre ismerni a saját egyedi személyes felelősségünket és az értéközösségek felelősségét, amely az egyes ember és az egyes közösség szintjén tud változást hozni. Ez a változás nem csak negatív, hanem pozitív irányba is sokkal hamarabb be tud következni, mint gondolnánk. Egyik kedvenc mondásom Jordan Petersontól, hogy minden ember körülbelül ezer emberrel tud személyes viszonyt tartani. Egy ember pozitív változása és ez alapján történő társas interakciója ezer ember életét tudja megváltoztatni. Ennek az ezer embernek pedig fejenként ugyancsak ezer kapcsolata van, tehát igen hamar milliós nagyságrendben tudunk hatást elérni.”

SOROSRA KAPCSOLVA

Soros György arca valószínűleg egy életre beleivódott az emlékezetes kék plakátok miatt emberek tízezreinek agyába. Míg az egyik oldal épp csak hogy szentté nem avatja, addig a másik szinte az időjárás hullámzásáért is őt teszi felelőssé. De mi az, amiért valóban Soros György a felelős? Ismerkedjünk meg a nagyvonalú mecénás Magyarországon kevésbé tárgyalt támogatóival!

RÉTI JÁNOS ÍRÁSA

AZ EMBERI JOGOKAT VAGY ISRAEL ELLENSÉGEIT ERŐSÍTIK A CIVILEK A KÖZEL-KELETEN?

Az elmúlt néhány hónap során Soros György a nagyvárosi értelmiségiek szűkebb körén túl eddig kevésbé ismert milliárdos-filantróp, a progresszív ügyek világszerte aktív és nagyvonalú finanszírozójából hirtelen a magyarság első számú, megveszekedett ellenségévé lépett elő. Az összehangolt kormányzati kommunikáció legalábbis erről igyekszik meggyőzni a választópolgárokat, akiknek a magyar származású, amerikai zsidó üzletember hetek óta minden lehetséges médiafelületről egyre vészjóslóbban üzeni: a veszteteket akarom! A váratlanul a közfigyelem előterébe került Soros, a hazátlan nemzetközi fináncstőke megszemélyesített intézményeként rövid idő alatt újabb tétellel bővítette a nemzetet végletesen megosztó kérdések körét. Így lett a világ 33. leggazdagabb embere egyfelől a magyarországi demokratikus intézményrendszer megőrzésének utolsó mentsvára, másfelől meg „maffiaszerű hálózatot” kiépítő, az ellenzéki politikusokat ördögi vigyorral dróton rángató, egyszemélyes háttérhatalom. A kormányzati kommuniká-

ció melléközeje legalább egy ízben az antiszemita felhangot sem tudta kiszűrni, tavasszal ugyanis a köztévé Híradójában Irán legfelsőbb vezetőjét, Ali Hámenei ajatollahot kommentár nélkül idézve gonosz, cionista-amerikai multimilliárdosnak nevezték Sorost. Az utóbbi példánál maradva viszont talán érdemes közelebről is megvizsgálni Soros és az általa fenntartott alapítványok közel-keleti tevékenységét, hogy kiderüljön, vajon tényleg Izrael és a zsidóság barátja-e a markáns vízióját évtizedek alatt kiterjedt támogatási rendszerre kiépítő mecénás, vagy a valóság azért ezúttal is árnyaltabb a politikusok üzeneteinél.

AZ IRÁNI SZÁL

Amikor 2005-ben fény derült az Egyesült Államok egyik legnagyobb korrupciós botrányára, a nagystílusú és a politikusok megvesztegetését mesteri szintre emelő washingtoni lobbista, Jack Abramoff letartóztatása mellett bilincs kattant egy ohioi republikánus képviselő, Bob Ney csuklóján is. Neyt többek között az Irán elleni szankciók megsértésével vádolták. A politikus külpolitikai tanácsadóját, aki megbízóját a teheráni rezsimmel szem-

ben fogatosított büntető intézkedések feloldásának szószólójává avatta, Trita Parsinak hívták. Parsi már Amerikába érkezésének évében, 2001-ben az American Iranian Council (*Amerikai-Iráni Tanács, AIC*) fejlesztési igazgatója lett. A szervezetet olyan amerikai olajcégek hozták létre, amelyek a zsíros üzlet lehetőségét remélték a szankciók megszüntetésétől. A tanács elnöke, Hooshang Amirahmadi az AIC-t több interjúban is Irán kiemelkedő lobbijének nevezte Amerikában, amely „az iráni érdekek védelmére törekszik, egyúttal szembeszáll az AIPAC által képviselt izraeli lobbitevékenységgel is”. Parsi azonban nem elégedett meg szerepével és alig egy évvel később, 2002-ben létrehozta saját nonprofit szervezetét, a National Iranian American Council-t (*Nemzeti Iráni-Amerikai Tanács, NIAC*).

A NIAC az elmúlt másfél évtized során az egyik legbefolyásosabb washingtoni lobbiszervezetté nőtte ki magát, amely a gyanú szerint burkolt iráni támogatással a háta mögött, sikerrel bírta rá az amerikai döntéshozókat az előző elnöki ciklus egyik legnagyobb külpolitikai eredményeként beharangozott iráni

nukleáris megállapodásra, egyben a szankciók részleges feloldására. A megállapodás mögött meghúzódó, talán legfontosabb indíték az a NIAC által súlykolt elmélet volt, amely szerint az „egyedül Izrael érdekeit szolgáló” Irán-ellenes „propaganda” háttérbe szorításával Iránban is megerősödhetnek a mérsékelt erők, ami elindítaná, majd kiteljesíthetné a két ország konstruktív párbeszédét. Csakhogy a belengetett ígéretekkel ellentétben éppen Irán fokozódó és egyre agresszívabb közel-keleti terjeszkedésének, valamint az Izrael-ellenes retorika fokozódásának lehettünk szemtanúi az utóbbi években. Bár a NIAC-nak több mint 8000 adományozója van, úgy tűnik, az egyik legfontosabb támogatójuk az a George Soros, aki a szervezet egyik fontos, a Campaign for a New Policy on Iran (*Kampány egy új Irán-politikáért*) nevű kezdeményezést is vezető munkatársának a fizetését is állja, mi több, az egyik legfontosabb embere, az Open Society Institute (*Nyílt Társadalom Intézet*) főtanácsadójaként tevékenykedő Morton Halperin a NIAC vezetőségében is helyet kapott.

A GOLDSTONE-JELENTÉS ÉS A ZSIDÓ ÖNSOR(O)SRONTÓ J STREET

A Hamasz elleni 2008-2009-es izraeli katonai hadműveleteket meg alapozatlanul bíráló, majd a későbbi vizsgálatok tükrében a szerző által is visszavont ún. Goldstone-jelentés megszületésénél is bábáskodó Halperin egyébként egy másik Soros-közeli szervezet, az amerikai zsidó közéletben számos feszültséget kiváltó J Street vezetőségében is jelentős tisztséget tölt be. A J Street-et egy bizonyos Jeremy Ben-Ami hozta létre 2008-ban, azaz a céllal, hogy progresszív irányultságú alternatívát állítson az AIPAC-nak (*American Israel Public Affairs Committee - Amerikai-Izraeli Közügyek Bizottsága*). Bár következetesen

tagadta, de oknyomozó íráskor sora bizonyította, hogy a J Street szintén igen közel áll Soros alapítványi hálózatához. Ben-Ami egy ízben éppen Parsival közösen publikált az Irán elleni szankciók fenntartása ellen érvelő cikket a baloldali Huffington Post oldalán. Ugyanígy ellenzi a többek között az Egyesült Államok és az Európai Unió által is terrorista szervezetként nyilvántartott Hamasz által ellenőrzött Gáza blokádját. Az Izraelt folyamatosan rakétákkal támadó és a zsidó állam teljes megsemmisítésének célját a saját kartájában is kinyilvánító Hamasz jelentette veszély figyelmen kívül hagyása mellett, a J Street minden alkalmat megragad az ENSZ egyoldalúan Izraelt elítélő határozatainak támogatására is. Ezek után nem meglepő, hogy a legutóbbi amerikai elnökválasztás során a Demokrata Párt fősodra által nemtelen eszközökkel háttérbe szorított radikális baloldali jelölt, Bernie Sanders is a J Street-et jelölte meg saját közel-keleti politikájának egyik legfontosabb formálójaként. Tanulságos, hogy a szervezet 2017-es nemzeti konferenciáján a 3 évvel korábbi gázai hadműveletek nyomán Izraelt több mint 10 ezer ártatlan palesztin civil meggyilkolásával vádoló Sanders gyűjthette be a legnagyobb ovációt, a zsidó települések létét a béke egyetlen akadályaként megjelölő, csúsztatásokkal teli beszédéért.

A „NYÍLT TÁRSADALMAK” „NEM NYÍLT” FINANSZÍROZÁSI HÁTTERE

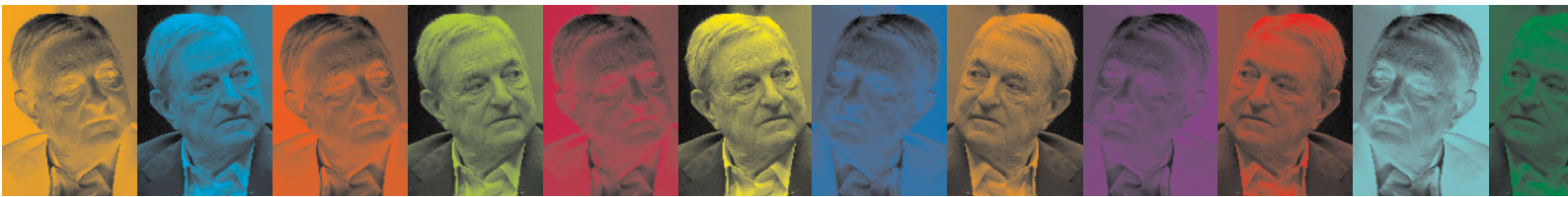
Úgy tűnik, a Soros György és családtagjai által felügyelt alapítványi hálózat nem csupán e két szervezet esetében honorál jelentős pénzeszegekkel a Közel-Kelet problémáért legnagyobb részt Izraelt hibáztató civil programokat. Miközben az általa (is) pénzelt szervezetek többsége teljesen immunis a térség politikai viszonyait döntően meghatározó, és a civil társadalom bru-

tális elnyomásában emberöltőnyi tapasztalatot szerzett tekintélyuralmi rezsimiek gyakran égbekiáltó kegyetlenségeire, egyetlen alkalmat sem szalasztanak el a zsidó állam démonizálására. A civil szervezetek közel-keleti tevékenységét vizsgáló NGO Monitor vezetője, Gerald M. Steinberg 2013-ban mintegy 60 oldalas tanulmányban foglalta össze a Soros által támogatott csoportok szerepét az arab-izraeli konfliktusban. Munkájának egyik legfontosabb megállapítása, hogy miközben a szervezetek legfontosabb célkitűzése a nyílt társadalmak megteremtése világszerte, saját tevékenységük annyira átláthatatlan, amennyire csak a nem kormányzati szervezetek (*non-governmental organization, NGO*) tevékenységét, finanszírozásuk nyomán követését szabályozó törvényi környezet következtelenségeit, nemzetközi eltéréseit ügyesen kihasználva ez egyáltalán lehetséges. A Bad Investment (*„Rossz befektetés”*) címet viselő publikáció másik figyelemre méltó üzenete, hogy a közel-keleti demokratizálást propagáló civil kezdeményezések mindegyike élen jár az Izrael elleni hangulatkeltésben, és ehhez minden eszközt felhasznál, skrupulusok nélkül.

SOROS, A HUMAN RIGHTS WATCH ÉS AZ IZRAELI „MÉSZÁROSOK”

A támogatások legnagyobb kedvezményezettje, a Human Rights Watch (HRW) egyedül 2010-ben 100 millió dollárt kapott Soros Györgytől. A világ egyik legnagyobb és legjelentősebb befolyással bíró NGO-ját számos kritika érte következetes Izrael-ellenességéért. Támogatják a palesztinok „visszatéréshez való jogát”, mint a közel-keleti rendezés általuk legfontosabbnak vélt biztosítékát. 2002 során mérséklással vádolták meg a második intifáda öngyilkos merényleteinek hatására a dzsenini menekülttáborba a felelősök felkutatására behatoló izraeli

erőket. Bár az izraeli hadsereg a Hamasz és Iszlám Dzsihád fegyvereseivel folytatott öldöklő küzdelemben mindent megtett annak érdekében, hogy a civil lakosság védelmében házról-házra járva találja meg a terror felelőseit, a HRW látványosan elítélte a dzsenini „véregzést”, hogy néhány hóna múlva kénytelen legyen beismerni tévedését. Ugyanez a forgatókönyv játszódott le a 2006-os libanoni háború és a 2009-es gázai hadműveletek nyomán is. Az Izraellel szembeni egyoldalúan megfogalmazott kritikák stratégiáját, amely gyakran egyenlőségjelet rak a demokratikus zsidó állam önvédelmi céllal indított hadműveletei és a különböző terrorcsoportok napi működése közé, a szervezet nyugalomba vonult alapítója, Robert Bernstein is többször élesen kritizálta.

AZ EMBERI JOGOK ÉS AZ ISRAELI APARTHEIDBEN MEGRENDEZETT JELENETEK

Nem adnak hitelesebb képet az izraeli helyzetről a helyben támogatott civil szervezetek sem. Az Adalah, illetve a Palestinian Center for Human Rights (*Az emberi jogok palesztin központja*) valamennyi fórumon apartheid államnak címkézi Izraelt és háborús bűnökkel vádolja az ország vezetését. Az Al-Haq ügyvezető igazgatója, Shawan Jabarin „civilben” a Népi Front Palesztina Felszabadításért nevű terrorszervezet magas beosztású „aktivistája”. A B’Tselem-et többször kapták azon, hogy palesztinok elleni izraeli „túlkapásokról” tudósító, valójában megrendezett jeleneteket adott el hitelesként. A szervezet mindeközben teljes mellszélességgel kiáll az Izrael ellen teljes, a gazdasági, a diplomáciai, a kulturális, a tudományos és az oktatási életre is kiterjedő bojkottot hirdető BDS mozgalom mellett is. Ezzel természetesen nincs egyedül, hiszen a haifai központú Mada al-Carmel, vagy a palesztin nők jogaiért síkra szálló Mossawa Center is a BDS leghangosabb szószólói közé tartozik. A Gisha a gázai lakosok – és

közöttük persze a terroristák – szabad mozgásáért harcol, az Ir Amim még az izraeli ásatásokban és nemzeti parkokban is a zsidók által a palesztinok ellen használt „politikai eszközöket” lát, a Yesh Din izraeli vezetőket jelent fel „háborús bűnökért” nemzetközi fórumokon, míg a Breaking the Silence torz, ellenőrizetlen és a világ legjelentősebb katonai szakértői által is számtalanszor cáfolt „vallomásokkal” igyekszik világszerte bizonyítani, hogy az izraeli hadsereg lépten-nyomon

megsérti a hadviselés egyetemes normáit. A viszonylag kisebb, bár annál nagyobb hírnévnek örvendő szervezetek mellett az igazi nagygányuk sem kevésbé elfogultak Izraellel szemben. A támogatási pénzek egyfajta elosztó-központjaként is működő New Israel Fund maga is számos, a BDS-t támogató és az „Izrael apartheid állam” üzenetével kilincselő civil csoportosulást finanszírozott. Az itthon is jól ismert Amnesty International pedig Izraelben leginkább a 2006-os libanoni háborút, majd a 2009-es gázai hadműveleteket követő rosszindulatú és csúsztatásoktól hemzsegő jelentésekkel, illetve a zsidó állam ellen különböző európai bíróságokon és a Nemzetközi Büntetőbíróságon benyújtott kereseteivel hívta fel magára a figyelmet.

A NYITOTTSÁG ÉLHARCOSAI ÖSSZEÁRNAK

Amint arról már esett szó, a kritikájával egyoldalúan Izraelre fókuszáló, közben a térség képét formáló autoriter államok tevékenységét

jóformán figyelmen kívül hagyó alapítványi támogatási rendszer minden erejével igyekszik láthatatlan maradni a külső szemlélők előtt. Miután az Open Society Foundations (*Nyitott Társadalom Alapítványok*) internetes rendszerét májusban mehekkelték, a szervezet bizalmas jelentései elérhetővé váltak a DC Leaks nevű honlapon. A dokumentumokból kiderül, hogy a támogatások változatos portfólióját minden esetben igyekeztek „háttérben maradványként és távolságot tartva”

kialakítani. Amint azt a napvilágra került anyagokat a *Tablet* magazinban megjelent cikkében ismertető Liel Leibovitz megjegyzi, a finanszírozott kisebb szervezetek hálózata hatékonyan támogatta egymás céljait a médiában, miközben siettek kölcsönösen felerősíteni és hitelessé tenni az újabb és újabb üzeneteket.

Természetesen az nyitott kérdés maradt, hogy a társadalmi élet számos területén és szinte valamennyi régióban aktív Soros György milyen mértékben ismeri az esetenként Izrael létezéséhez való jogát is elvitató civil szervezetek valós tevékenységét. Az azonban bizonyos, hogy a saját zsidóságával és amerikaiágával egyaránt régóta bírkózó filantróp-befektető hajlamos a palesztinok ügyét Dávid harcaként látni az elnyomó Góliát ellenében. Ez pedig elég ahhoz, hogy az általa is sokszor hangoztatott küldetés-tudatától hajtva következetesen kiálljon az „elnyomottak mellett”. A valósággal és a következményekkel azonban úgy látszik, ma már csak a „zárt” társadalmakban törődnek.

ZSIDÓK A HATALMASOK KÖRNYÉKÉN

Az amerikai elnökválasztás eredménye után sok évszázada először fordul elő, hogy hitüket megélő és gyakorló zsidók kerülnek a hatalom közvetlen környékére. Donald Trump veje, Jared Kushner ugyanis vallását napi szinten is megélő és gyakorló zsidó, lánya, Ivanka pedig a háláchának megfelelő módon vette fel a zsidó vallást. Mindketten Trump elnök legbizalmasabb tanácsadói között találhatóak, ez pedig ráirányítja a reflektorfényt arra a kérdésre, mit is kell tenni ilyenkor, helyénvaló-e zsidó embernek ennyire közel kerülnie a hatalomhoz. Az ilyen helyzet korántsem új vagy példanélküli. MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA

A bibliai idők, jelesül a babilóniai fogság közel hetven esztendeje alatt (cca. ie. 586-521) a zsidók sorsa hol jobb, hol rosszabb sorra fordult. A híres purimi események után például Mordecháj, a zsidók vezetője került igen prominens helyre a királyi udvarban. *Eszter könyve* és a kapcsolódó rabbinikus irodalom tanúsága szerint Mordecháj a purimi majdnem-tragédia előtt is a királyi udvar befolyásos tanácsadója volt, miközben a rabbinikus bíróság feje és a zsidó közösség vezetője is volt. A király tanácsadójaként minden befolyását latba vetve a zsidó közösség jólétéért és biztonságáért küzdött, miközben a Perzsa Birodalom erősítésén is munkálkodott.

A SPANYOL ARANYKOR

Prominens rabbik és zsidó vezetők igen magas pozícióba leggyakrabban a spanyol „aranykorszakban” kerültek, főként 912 után, mikor is az ibériai félszigetet Abd-al-Rahman irányította. Uralkodása addig nem látott presztízst és gazdagságot hozott a zsidó közösségnek, mind szellemiekben mind pedig anyagiakban. Zsidó tudósok kiemelkedő helyet töltöttek be mind a tudományok, mind pedig a művészetek területein, mindeközben persze a zsidó bölcsélet és irodalom soha nem látott termékenységet mutatott.

A vezetők közül az első kiemelkedő talán Smuel HáNágid rabbi volt (993-1056), aki Cordobában született majd később, polgárháborús veszély miatt kénytelen volt Malagába menekülni. Kereskedő volt, de vagyonát jelentős részben politikai célokra

használta, a zsidó közösség védelmében. Habbus király halála után trónra segítette annak másodszülött fiát, Badisz-t, az elsőszülött Bolukin ellenében, aki a „szívességet” azzal hálálta meg, hogy Smuel rabbit vezírnék tette meg. Ez a pozíció gyakorlatilag a hadsereg főparancsnokának felelt meg, így Smuel HáNágid (a nevét is ekkor kapta, hiszen eredeti neve Smuel ibn Nagrilla volt, a nágid cím herceget jelent) a második legbefolyásosabb ember volt a birodalomban. Még a mai világban is nehéz elképzelni, hogy egy szakállas, tudós rabbi szolgáljon például az Egyesült Államok hadseregének élén.

DIPLOMATA RABBIK

Szintén Abd-al-Rahman udvarában volt orvos Chászdzáj ibn Sápрут rabbi is (915-970) egyben az egészségügyi miniszteri pozíciót is ő töltötte be, így diplomáciai feladatai is voltak. Olyannyira, hogy kényes ügyeket „simított el” például a kalifátus és I. Ottó német-római császár közt, mikor is egy kényesen fogalmazott levél tartalmát sikerült átíratnia a császár küldöttjeivel, hogy az ne sértse a muszlim uralkodót, ezzel egy esetleges háború kirobbantását kockáztatva. Más alkalommal a rivalizáló léoni és navarrai királyságok közt sikerült háborút megelőznie azzal, hogy meggyőzte Pamplona királynőjét, hogy saját gőgjét háttérbe szorítva járuljon a kalifa elé, annak segítségét kérve.

Rabbinikus teendői mellett diplomáciai feladatokat is ellátott a híres Jozsef ben Meir ibn Migas, akit a

rabbikus irodalom neveinek kezdőbetűi után Ri miGás-nak neveztek el és aki a híres Rif tanítványa volt (Jicchák Álfászi rabbi, a híres törvénykodifikátor) és a legenda szerint Maimonidész egyik rabbija is volt. Rabbinikus munkái mai napig szerkesztési részeként a zsidó tudományoknak és vallásjognak, könyvei minden rabbinikus könyvtár alapművei, főként a *Talmud Báva Bátrá* és *Sövuot* traktátusához írt magyarázatai valamint a közel 200 responzumot tartalmazó *Sáálot veTsuvos Ri miGás* című kötetei. Többi munkái sajnos elvesztek, azokat azonban a korai magyarázók, így Maimonidész is rendszeresen idézik.

AZ INKVIZÍCIÓ ÁRNYÉKÁBAN

Talán a legtragikusabb sorsú zsidó miniszter a spanyol „aranykor” egyik vége felé tevékenykedő Don Jicchák Ábárbánel, akinek híres biblia kommentárjai (pl. *Józsue*, a *Bírák* vagy *Sámuel könyvei*hez de akár a *Maajané háJesué Dániel könyvé*hez vagy *Jesuo Mesicho* illetve *Másmiej Jesué* című, a Messiási gondolat filozófiájának munkái) nemcsak híres és fontos gyűjtemények, de részletes korrajzzal is szolgálnak ennek a letűnő, de dicsőséges korszaknak az életéről. Ábárbánel a király pénzügyminisztereként először szülőhazájában, Portugáliában állt V. Alfonz szolgálatába, majd székhelyét a király halála utáni üldöztetés miatt Toledóba áttéve Izabella királyné pénzügyeit igazgatta. Ebben partnere, az Avrahám Senior volt, aki a későbbi zsidóellenes rendeletek hatására a kikeresztelkedést választotta.

A TALMUD TANULÁSA STÁTUSZSZIMBÓLUM

A CHÁBÁD MEGJELENTETTE AZ ELSŐ MAGYAR NYELVŰ TALMUD-KÖTETET

Ünnepélyes keretek között mutatták be a Chábád Lubavics Zsidó Oktatási és Nevelési Alapítvány és az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség gondozásában megjelentetett kétkötetes, magyar nyelvű talmudfordítást. **OBERLANDER BÁRUCH** rabbival, a kiadvány szerkesztőjével beszélgettünk. *STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA*

NÉVJEGY

OBERLANDER BÁRUCH

- SZÜLETETT: 1965
- FOGLALKOZÁSA: rabbi, a magyarországi Chábád mozgalom vezetője, a Budapesti Ortodox Rabbinátus feje
- CSALÁD: Házas, hét gyermek édesapja, egy unoka nagyapja.

Össze tudná röviden foglalni, mi az, ami most megjelent?

Egy kétkötetes, ezer oldalas gyűjteményt adunk közre, ami 18 talmudi vitát vagy eszmecserét, un. *szugját* tartalmaz, különböző traktátusokból. Egy-egy ilyen *szugjá* átlagosan három talmudi lapból áll – a Talmudban mindig *dáfir*ről, lapokról beszélünk, egy lap az valójában egy oldalpár. Ilyen gyűjtemény magyarul még soha nem jelent meg. A kötet a talmudi szövegen kívül magyarázatokat is tartalmaz és kiegészül egy 200 oldalas fogalomtárral, ami segít a talmudi nyelvezetben eligazodni.

Mi a jelentősége ennek a kiadványnak?

Lehetőséget ad a héberül és arámiul nem tudó magyar zsidóknak, hogy betekintést nyerjenek a Talmud tanulásának gyönyörűségébe. A talmudtanulás a zsidóságban egy szint, mondhatni egy státuszsimbólum. A talmudtanulással az ember elsajátít egy sajátos zsidó gondolkodásmódot, és meglátja a hihetetlen mélységet minden egyes törvény minden egyes részletében. Taub Ájzik (1744–1821), a nagykállói cádik sírjára más rabbikkal ellentétben nincs sok írva, csak annyi: „Tudott Talmudot tanulni”. Ezzel dicsérik a nagykállói rebbét, ezt a hatalmas cádikot, aki Szabolcs megye főrabbija is volt.

A Talmud mindennek az alapja: nem véletlen, hogy azelőtt a rabbivizsgákon nem is volt külön Talmudvizsga. Aki nem tudja a Talmudot, az semmi másból nem tud levizsgázni. Hogy mit jelent a talmudtanulás szeretete, azt mesteremtől, Grünwald József (1905–1984) pápai rabbtól tanultam meg, aki gyakran mesélte, hogy amikor munkaszolgálatban volt, egy este, munkáról visszatérve a földön talált egy talmudi oldalt. Visszavitte magával a szállásukra, és az egésznapos rettenetes munka után titokban a tanítványaival arról az oldalról tanult, és olyan boldogok voltak ettől, mint még soha.

Van magyar nyelvű talmudfordítás már?

Nem, nem jelent meg ilyen. Annak idején, aki Talmudot akart tanulni, az tudott héberül, arámiul. Aki nem tudott, az nem is tanult. Vannak gyűjtemények, amik rövid talmudi anekdotákat tartalmaznak, de azok nem alkalmasak arra, hogy megismertessék az olvasót a talmudi gondolkodással. Az IMIT-nek is volt egy próbálkozása, egy próbaoldal jelent meg belőle, de sajnos nem volt rá érdeklődés. Mostanra viszont sokan vannak, akik magasabb szinten szeretnék tanulni a zsidóságot, túllépni a folklór judaisztika szintjén, de nem tudják egyik nyelvet sem hozzá.

Mennyire elterjedtek a világon a talmudfordítások?

Az első komplett fordítást Lazarus Goldschmit (1871–1950) készítette németül, ez 1897 és 1935 között jelent meg. A Talmud iránti szeretettől hajtva fordította le, igazi igény még ekkor nem volt rá. Az első teljes angol fordítást a '30-as években kezdték el megjelentetni és 1952-re lett kész. Pár éve Mesorah Publications egy újabb teljes fordítást fejezett be 73 kötetben (megjelent 1930–2012 között), ami egyértelműen mutatja, hogy ugyanúgy, mint Magyarországon, sokan akartak-akarnak tanulni, de nem tudtak a nyelvvel, a logikával megbirkózni. Érdekes, hogy 2012-ben megjelent Jordániában egy teljes talmudfordítás arabul, 90 kutató hat éves munkájának eredményeként.

Létezik héber nyelvű fordítás is, kipontozva, magyarázatokkal ellátva, ami 1965 és 2010 között jelent meg, 44 kötetben. Ez egy lubavicsi haszid, Adin Steinsaltz rabbi (született 1937) nevéhez fűződik. Szerettük volna, ha ő is itt lett volna a bemutatón, de sajnos pár hónapja megbetegedett és nem tudott eljönni. Ennek a héber fordításnak a kétharmada már megjelent angolul is. Az, hogy ilyen kis nyelven jelenjen meg talmudfordítás, mint a magyar, az kuriózum, nem magától értetődő.

Hogy készült a fordítás? Mióta dolgoznak rajta?

Először a *JesiVAkáció*, illetve a *Zsidó Tudományok Szabadegyetemének* hallgatói számára fordítottunk újabb és újabb részeket. A fordítást mindig előzetesen végigtanultam valakivel, hogy észrevegyük, ha valami nem érthető, majd a csoportos tanulás után megint javítottam. Kezdetben csak az eredeti szövegből dolgoztunk, később rájöttünk, hogy a megfelelő magyar kifejezések könnyebb megtalálásához szükséges a héber és az angol fordítás is. Végül az eredetit és három különböző angol fordítást vetettünk egybe a lehető legpontosabb magyar fordításhoz. Sokan dolgoztak az anyagon, de két főfordítót ki kell emelnem: *Szentgyörgyi Józsefet* és *Feig Andrást*. Szentgyörgyi sajnos időközben elhunyt, pedig nagy vágya volt, hogy egy egész traktátust lefordíthasson. *Köves Slomó* rabbival közösen szerkesztettük a lefordított szövegeket.

Miért pont ezeket a részeket választották?

Egy része ünnepi-szombati kérdéseket tárgyal, másik része polgári jogi témákat, megint más rész a kóserságot,

vagy a vallási bíróság kérdéseit. Le van fordítva egy teljes fejezet is, hogy lehessen látni, hogy folyik a Talmud témáról témára. Az volt a koncepció, hogy az emberek új fogalmakat tanuljanak és sok oldalról, sok témában megismerjék a talmudi levezetéseket.

Lesz folytatása?

Terv van rá. Egy komplett traktátust szeretnénk magyarra átültetni, elejétől végéig. Isten segítségével abban már az itt felnövő, magyar anyanyelvű gyerekeink is segítséget nyújtanak majd. Nem mondom, hogy holnap fog elkészülni, mert következnek a híres francia bölcslő Rábénu Slomó Jichákinak (1040?-1105), a RÁSI-nak a Tórához írt klasszikus kommentárját szeretném megszerkeszteni és kiadni. Ennek a fordítását szintén *Feig András* készítette.

Kik a szponzorai a projektnek?

A kezdetektől szükség volt folyamatos támogatásra, és most a kiadáshoz is kerestünk adakozókat, akiknek a könyvben is megköszönjük a segítséget. Legnagyobb szponzorunk két régi barátunk: *Róth Görgy* és *Alex*, akik örömmel adakoztak, szüleik emlékének ajánlva a köteteket. Innen a Róth emlékkiadás név is.

Kik a célközönség?

Nagyon fontos, hogy magyar zsidók első kézből tapasztalhassák meg a zsi-

dóság különleges mélységeit. Nagyon sok tanult, világi dolgokban művelt zsidó van, itt az ideje, hogy zsidóságból is művelődhessenek magas szinten. A zsidóság legnagyobb ellensége nem az antiszemitizmus, hanem a tudatlanság, ha az ember nem tudja, mi a különleges a saját háromezer éves vallásában és kultúrájában. A tudatlanság okozza az antiszemitizmust is. Ezért helyezünk olyan nagy hangsúlyt a könyvkiadásra és ismeretterjesztésre, hogy legyen elérhető az autentikus információ. Ezért működtetjük és bővítjük folyamatosan a *zsido.com*-on található, mindenki számára elérhető, egyedülálló gyűjteményünket. Ez a nem-zsidóknak is fontos, az ismeretterjesztéssel nagyon sok előítéletet lehet győzni. Én mindig azt javaslom mindenkinek, hogy csak a megbízható forrásokat olvassa.

Ha valaki, aki még sosem foglalkozott a Talmuddal, felüti az első oldalon és elkezd olvasni, tud majd mit kezdeni vele?

Igyekezünk, hogy így legyen. Ezt szolgálják a bevezető tanulmányok is és a Steinsaltz rabbi nyomán összeállított fogalomtár. De ez nem olyan könyv, amit lefekvés előtt az ágyban lehet olvasgatni. Ehhez oda kell ülni az asztalhoz, elmélyülni benne, hogy tudjuk használni.

A Chábád oktatási programjaiban fogják ezt használni?

Ahogy eddig is, ezután is része lesz a ZsTsZ tankönyveinek. Én 8-9 évesen kezdtem Talmudot tanulni a *chéder*-ben és a mai napig tanulom. Majdnem öt éve naponta tanulom a *Dáf jomit* egy csoporttal héberül, minden nap egy oldalt, ahogy azt világszerre csinálják (Isten segítségével két és fél év múlva megünnepelhetjük a csoporttal az egész Talmud tanulásának befejezését!). Csütörtökönként egy középhaszad csoporttal tanulok magyarul. Ennek a hanganyaga megtalálható a *zsido.com* oldalon, így, ha valakinek nincs türelme megvárni a teljes fordítást, akkor is tudja követni... Hálát adok Istennek, hogy nem múlik el nap számomra talmudtanulás nélkül.

Megjelent az új Talmud-fordítás

Vásárolja meg augusztus 15-ig kedvezményesen,
16 000 forintos áron!

Eredeti ár: 18 000 forint

Az EMIH gondozásában megjelent kétkötetes kiadás a Keren Or Központban vásárolható meg.

Elérhetőség és további információ:

1052 Bp., Károly krt. 20.
(1) 268 0183 | posta@zsido.com

A NAGY MAGYAR TALMUD-PER

Valamikor számos zsidó kiadó biztosította a magyarországi közösség számára a vallási témájú kiadványokat, imakönyveket és nem utolsósorban Talmudokat. Egy alkalommal két kiadó is perre ment ez ügyben. OBERLANDER BÁRUCH ÍRÁSA

A Budapesti HáMevászér által kiadott Talmud címlapja

1940 végén, 1941 elején a budapesti HáMevászér kiadó kiadta a Talmud Bráchtot traktátusát egy új sorozat első részeként. Ehhez a Talmud vilnai kiadását használták és egy különleges eljárással, ún. cinkográfiával sokszorosították. Ekkoriban nem volt könnyű a szent könyvekhez hozzájutni, ahogy arról a kiadó, Weinberger Menyhért [Chajim Jechiel Mechl] (1912–1945), a Rumbach utcai Erec Jisroel Stibel zsinagóga rabbija beszámolt később a perben: „Mivel most már két éve háború van a világban... több zsidó közösség elpusztult, a tűz ég, azok a nyomdák, amikben a Talmudokat kiadták, nem működnek, az az ország teljesen el van zárva...”.

Nem sokkal később a miskolci HáSofár kiadó, Ehrenreich Simon Zeév rabbi (1901–1965) az élén, kereste meg ugyanazt a nyomdát azzal, hogy inkább az ő megbízásából adja ki a Talmud további köteteit. Weinberger azonban nem törődött bele ebbe, rabbinikus bíróság, bét din elé vitte az ügyet azzal, hogy elvették a megélhetését, parnószeját.

A háromtagú bíróság Grünwald Jehosua (1909–1969) huszti rabbiból, Schlissel Nátá Slomó (1904–1944) munkácsi dájánból, Wertzberger Mose ilosvai (meghalt 1944) dájánból állt, a feleket pedig két munkácsi rabbinikus ügyvéd (toén) képviselte. A tárgyalások során a miskolciak azt mondták: valójában ők korábban kezdték el ezt a technológiát használni imakönyv (és később 1942-ben Chumás) kiadására, és ők készültek Talmudot kiadni, Weinberger volt az, aki ellopta az ötletüket. Az is kiderült, hogy a Wienberger nem tudott a következő kötetre előleget adni a nyomdásznak, aki emiatt döntött úgy, hogy a HáSofárnak fog dolgozni, mivel ennek a kiadónak nem voltak anyagi gondjai.

Végül sok-sok vita után 1941 júniusában megszületett az ítélet, ami a miskolciaknak kedvezett. Nemcsak hogy megkapták a további kötetek kiadására az engedélyt, de a már kinyomtatott példányokat is átvehették terjesztésre – mindezért 10 ezer pengő méltányossági díjat fizettek a HáMevászér kiadónak. Az érvelésből kiderült, hogy zsidó könyvek copyright-jához rabbinikus bejelentésre és kihirdetésre van szükség, ami adott időre szól. Ilyen engedéllyel a miskolciak rendelkeztek (lásd Igrot Lechem Slomo 162. levél, Igrot Divré Joél második kötet 40. levél), míg Weinberger

csak akkor fordult az ortodox Pesti Bét Dinhez, amikor már baj volt. Ráadásul Weinberger nem kapott engedélyt a vilnai kiadás újranyomására, pedig a háláchá elismeri a kiadói jogot ilyen esetekben. Weinberger a háborús körülményekre hivatkozott, ahogy fentebb is láthattuk, ám ezt nem fogadta el a bét din: „Isten őrizze, hogy végleges állapot legyen a háború” – mondták a rabbik. A miskolciaknak az év során sikerült további hét traktátust megjelentetni, „azért, hogy legyen a jesiva bóchereknek és a chéderekben tanuló gyerekeknek miből tanulni” (lásd Máámár ál hádpászát háTalmud, Jeruzsálem 1952, 190-191. oldal). Ez a rabbinikus copyright miatt nem a vilnai kiadás reprintje, hanem a kevésbé szép, korábbi lvov-i kiadás alapján készült.

Létezik egy másik, akkortájt Budapesten kiadott Talmud kötet, a Bává kámá traktátus az Or Torá kiadásában, melyen apró betűkkel szerepel a címlap alján: „terjeszti Weinberger Menyhért”. Felmerül a gyanú, hogy Weinberger talán egy új kiadó alapításával kerülte ki a bét din döntését.

Ma már nincs kit megkérdezni erről. Mindkét kötet

nagy ritkaságnak számít, annyira, hogy az Or Torá kiadása talmudi bibliográfiai listákon nem is szerepel (lásd még Máámár uo. 191. oldalon, aki talán erre utal). A pereskedésben résztvevők nem tudhatták, hogy sokuk számára végleges lesz a háború: az ítéletről az egyetlen túlélő bíró,

A miskolci Talmud címlapja

Grünwald rabbi számolt be a Cheszed Jehosua responsum első kötetében (38. fejezet). Weinberger maga is meghalt munkaszolgálatosként, ám leszármazottai, köztük lánya, nagybátyám felesége, ma is élnek.

Legyen áldott a mártírok emléke, akik még 1941-ben, azokban a vesztetős időkben is a szívükön viselték a talmudtanulást.

A NAGY TALMUD-HAMISÍTÁS MAGYARORSZÁGON

A tudományos vagy művészi értékkel bíró alkotások hamisítása mindig is elterjedt vállalkozás volt, és ma is az minden olyan társadalomban, amely értékeli a régiségeket és foglalkozik a múlt feltárásával. Mindig voltak emberek, akik könnyen akartak meggazdagodni, és ehhez a régiségek hamisítása csábítónak tűnt számukra. Nincs ez másként a ritkaságnak számító zsidó kéziratokkal sem. Most egy kivételesen nagy vihart kavart hamisítás történetét ismerhetjük meg. Kalauzul a téma világszerte elismert szakértőjének, **OBERLANDER BÁRUCH** rabbinak az erről írt doktori disszertációját¹ választottuk. **STEINER ZSÓFIA ÖSSZEÁLLÍTÁSA**

SLOMÓ JEHUDÁ ÁLGÁZI SZÍNRE LÉP

Valamivel több, mint száz éve élt Erdélyben, Szatmárnémeti városában egy titokzatos ember, egy szefárd bölcs, aki magát Slomó Jehudá Álgázinak (1864?-1924) nevezte, és aki Friedländer néven vált ismertté. Sajat bevallása szerint Törökországban született. Szülőhazájából felnőttként költözött Franciaországba, ahonnan Erdélybe vándorolt, majd Vácra, végül Szatmárnémetiben telepedett le. Szefárd zsidóként nem beszélt jiddisül, a rabbikkal csak héberül kommunikált.

Friedländer 1906 januárjában egy egészen elképesztő hírrel állt elő. Kiáltvány című egyoldalas írásában elbeszélte, hogy „kezébe jutott” a Jeruzsálemi talmud addig elveszettnek tartott ötödik, *Kodásim* rendje (ami főleg az áldozatokra és a Szentélyre vonatkozó törvényeket tárgyalja), amit ő le is másolt.

Állítása szerint fivére, „a Tóratudós és kutató, Élijáhu SZÁT Algázi..., aki kereskedelmi tevékenysége folytán él Izmirben” bukkant rá a kéziratra „egyik Tóratudós barátjával, Jáákov Kobi SZÁT-tal² egyetemben...”. A lelet valódiságát két benne talált, 1688-ban kelt levél szavatolta. Ennek szerzője a Jeruzsálemi Talmud híres kommentátora, Jehosúa Bevenisti rabbi (1590?-1665?)

volt, aki bátyjával Mose Bevenisti rabbi (1606-1677) levelezve arra az elhatározásra jutott, hogy nem hozza nyilvánosságra felfedezését, mivel a zsidóságban sok a zavar az akkoriban lebukott álmissiás, Sáb-táj Cvi működése nyomán.

Fridländer felfedezése gyakorlatilag bombaként robbant, mintha egy alkimista jelentette volna be, hogy megtalálta a bölcsök követét. A XIX-XX. században alig akadt judaisztikával foglalkozó komoly tudós, aki ne jelentetett volna meg valamilyen középkori, vagy ókori kéziratot. El-

képzelhetjük, micsoda felbolydulás támadt a hírre, hogy egy elveszett talmudi traktátus bukkant fel: rabbinikus és tudományos körökben egyaránt izgatott figyelem kísérte a nem mindennapi felfedezést és várták a kötetek kiadását.

A hatalmas költséggel járó nyomdai munkához Friedländer támogatókat keresett. Legnagyobb mecénását a kor neves tudósa a New York-ban élő *Solomon Schechter* professzor (1847-1915) személyében találta meg. Schechter, az értékes középkori iratokat rejtő kairói *gnizá* (elhaszná-

A TALMUD ÉS A TALMUDI IRODALOM ÁTTEKINTÉSE

A Talmud, ami több száz évnyi, az izraeli és babilóniai tanházak bölcséhez köthető tanulás és diskurzus eredményét összegzi egészen a korai középkorig, több szempontból is a zsidó kultúra legfontosabb könyve. Egy háláchikus szabálygyűjteményből, a héber nyelvű *Misnából* és ennek értelmezéséből, a egyes arámi-héber nyelven írt *Gömárából* áll.

A Misna értelmezésének két központja volt, ami két Talmud születéséhez vezetett: a III. és IV. század között Izrael földjén élt bölcsök gondolatait tartalmazó, a 370-es években szerkesztett Jeruzsálemi Talmudéhoz, illetve az ettől nyelvezetében, stílusában sok mindenben eltérő, a III. és V. század között Babilóniában élt bölcsök gondolatait leíró Babilóniai Talmudéhoz.

A két Talmud ma rendelkezésünkre álló szövege nem teljes, a Misna hat részének, „rendjének” nem minden traktátusához létezik Gömárá rész. Így a Jeruzsálemi Talmudból hiányzik a zömmel az áldozatokra és a Szentélyre vonatkozó törvényeket tárgyaló ötödik, Misna rend (*Kodásim* – Szentségek) magyarázata.

¹ Doktori (PhD) értekezés: *Mitől hamis a hamis? A zsidó történelem hírhedt hamisítványainak megítélése a szatmári Slomó Jehudá Friedländer talmudhamisítása példáján - Történetfeltáró munka új dokumentumok alapján, a századik évforduló alkalmából (1907-1909; 2009)*, Oberlander Báruch, Debreceni Egyetem Btk. 2009; ² Ennek a szefárdi rabbi aláírásában elterjedt mozaikszónak az egyik jelentése: *szefárdi táhor*, vagyis „tisztá szefárdi”.

lódott szent könyvek gyűjtőhelye) híres feltárója és megmentője gyakorlatilag egymaga finanszírozta a *Chulin* és a *Böchorot* traktátusokat magában foglaló első kötet kiadását 1907 elején. (Két évvel később, 1909 végén, egy állítólag Angliában élő filantróp jelentős támogatásával jelenhetett meg a *Zvachim* és *Érachin* traktátusokat tartalmazó második kötet.)

A GYANÚ ÁRNYÉKA

Csak hogy már a Kiáltvány után rebesgetni kezdték, hogy valami nincs rendben a felfedezéssel. A botrány az első kötet kiadása után kezdett nagy hullámokat vetni. És nem csak a leletről suttogtak, hanem Friedländerről magáról is. Lehet, hogy nem is szefárd bölcs, ahogy állítja magáról?

Voltak szép számmal, akik teljes mellszélességgel kiálltak a Jeruzsálemi kötet hiteles volta mellett. Schechter professzor mellett a Lvovi *Slomó Buber* (1827–1906), a tudományos szövegkritika nagyja, a gáoniták korának tudósa is eredetinek tartotta a kéziratot, akárcsak *Bacher Vilmos* (1850–1913) a neológ Budapesti Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet professzora.

A judaisztika tudósok és a Kelet-Európa nagynevű rabbijai közül sokan azonban nem voltak a Friedländer-féle lelet hitelességéről meggyőződve és kételkedésüknek számtalan német és héber nyelvű tanulmányban, cikkben és levélben adtak hangot. Mi keltette fel a gyanújukat? Először is a szövegben számos hiba volt, amik a Talmud ismerőinek azonnal szemet szúrtak. Azonban erre jó magyarázattal szolgált Friedländer.

Már a Bevezető tanulmányban kijelentette, hogy csak rövid időre kapta a „bátyjától” az 1212-es kéziratot, gyorsan lemásolta, vissza is adta. Mint írta, nehéz volt a saját kézirat átmásolása és nyomtatása, „mivel időközben (egyes helyeken) elfelejtettem a[z általam kitalált gyorsírási] jelek és vonalacskák igazi jelentését...”. Erre és egyszerű nyomdahibára hivatkozott Friedländer később is, amikor a szövegben lévő hibákra rámutattak a kritikusok.

Persze a gyanút könnyűszerrel el lehetett volna oszlatni, ha – ahogy

Schechter és mások is kérték – a szefárd bölcs előadja az eredetileg fellelt talmudi kéziratot. Ám Friedländernek – ahogy ezt később majd látjuk – különböző okok miatt erre nem volt módja.

AZ ÍTÉLET: HAMISÍTVÁNY

A tudományos élet nagyjai, élükön a talmudi irodalom kutatójával, a vilnai *Dov Baer Ratner* (1852–1917) a tudományos szövegkritika módszerével támadtak: „Ez a Jeruzsálemi hamisítvány – ez bármelyik lapjáról bizonyítható!” – ez volt Ratner konklúziója. Ezek a kritikusok nem állították, hogy teljesen magától találta ki a Talmud szöveget. Úgy vélték, a babilóniai Talmudból és különböző bölcsektől átvett írásokat „talmudosított” és állított össze egy anyaggá. (Friedländer ezeket a hasonlóságokat éppen a valódiság alátámasztására használta fel.)

A rabbi a hagyományos stílusú disputikus vitákban mentek neki Friedländer szövegének. Lengyelország egyik vezető rabbija, *Méir Dán Plotzky* (1866–1928) is fenntartásainak adott hangot, amikor úgy nyilatkozott, hogy „az eredeti kéziratot kell megvizsgálunk, melyből e szöveget másolták, hogy ott úgy szerepelnek-e a Jeruzsálemi e szavai, ahogyan előttünk állnak”, és csak akkor lehet vitatkozni róla és kommentálni azt. Ezért Plotzky rabbi igyekezett meggyőzni Friedländeret, hogy „szerezze meg számunkra a kézirat tulajdonosainak címét”. Friedländer persze ezt elodázta, különböző trükkökkel húzva az időt. Leginkább „bátyjára” mutogatott, mondván övé a lelet, ő, Friedländer, csupán lemásolta azt.

Csak hogy, ahogy telt az idő, nem csak a megjelentetett szöveg hitelessége kérdőjeleződött meg, hanem a magát szefárd bölcsnek feltüntető rabbié is. *Katzburg Dávid Cvi* rabbi (1856–1937) a kéthetenként Vácott megjelenő *Tél tálpíjot* rabbinikus folyóiratában – amiben egyébként Friedländer maga is publikált cikkeket, amikor Vácott élt 1900–1902 között – leleplező cikket jelentett meg. Szerinte, mivel Friedländer

A hamis Talmud-kötet héber nyelvű címlapja

személyében hiteltelenné vált, így nem fogadható el az általa megjelentetett mű sem eredetinek: „a kiadó életrejárja ködbe és homályba burkolózik, és kicserélt nevekkel ékeskedik”, írja személyes ismeretségükre hivatkozva és hozzát teszi: emiatt tőle még kevésbé szabad elfogadni egy olyan könyvet hitelesnek, melynek „származása ismeretlen”. Sőt Katzburg rabbi egyenesen eretneknek bélyegezte a művet: „Úgy vélem, a Jeruzsálemi Kodásimról egyetlen ítélet születhet: elégetni!”

A *Tél tálpíjot* későbbi számaiban részletesebben foglalkozott Friedländer sötét személyes múltjával, ami alapján lehetetlenné vált hitelesnek nyilvánítani a Jeruzsálemi. Márpedig bőven volt mivel támadni Friedländeret.

A VÉDEKEZÉS

Friedländer azonban keményen állta a támadásokat és végsőkig harcolt. Menekülési útvonalait már jó előre

A hamis Talmud-kötet német nyelvű címlapja

előkészítette – gondoljunk csak a „bátyjára”, aki állítólag megtalálta a kéziratot.

Védekezését később azzal erősítette meg, hogy bejelentette, az eredeti 1212-es kézirat mellett, ami ugye nem hozzáférhető, hisz visszaadta a bátyjának, „felfedezték” a szöveg 1669-1670-ból származó újabb másolatát, az pedig a nála van. Friedländernek az új kézirrattal az volt egyik fő célja, hogy segítségével – mivel azt csak az első kötet kinyomtatása után fedezték föl – kijavíthat bizonyos „hibákat”, melyek az első kötet kéziratából „pontatlan olvasása miatt” kerültek a nyomtatott változatba, így korrigálva néhány olyan részt, amelyre a kritikusok felfigyeltek.

Bátyja mellett másik fiktív szereplője, akinek álcájával sikerült időt nyerni, a „tanítványa” volt, egy bizonyos, Magyarországon élő Rosenberg Ábrahám, aki hevesen védte mesterét. Rosenberg nem csak

tekintélyt kölcsönzött Friedländernek, hanem remekül lehetett időt húzni vele, amikor az érdeklődő levelekre megírta, hogy „mesterem és bölcs rabbim... őszinte sajnálatunkra beteg...”. Még fő támogatóját, Schechtert is ezzel a trükkel rázta le, amikor az egyre sürgette, hogy megvásárolná a kéziratot.

Friedländernek más előnye is származott a „tanítvány szerepből”. Kitalálta, hogy tanítványai olvassák fel a neki címzett leveleket, mondván, hogy ő szefárd, s az askenázi kézírást nem ismeri. Ezzel nem csak időt nyert, de azt a benyomást is keltette, hogy csak összefoglalókat hall a levelekről, ezért nem válaszol minden felvetett kérdésre.

És honnan tudjuk, hogy Rosenberg valóban a képzelet szüleménye volt, nem csak egy becsapott áldozat? Jeruzsálemi és New York-i levéltárakban található levelek kézírása, melyeket Rosenberg írt Bubernek és Schechternek megerősíti, hogy egy és ugyanaz a személy írta őket, mint a Friedländer tollából származókat.

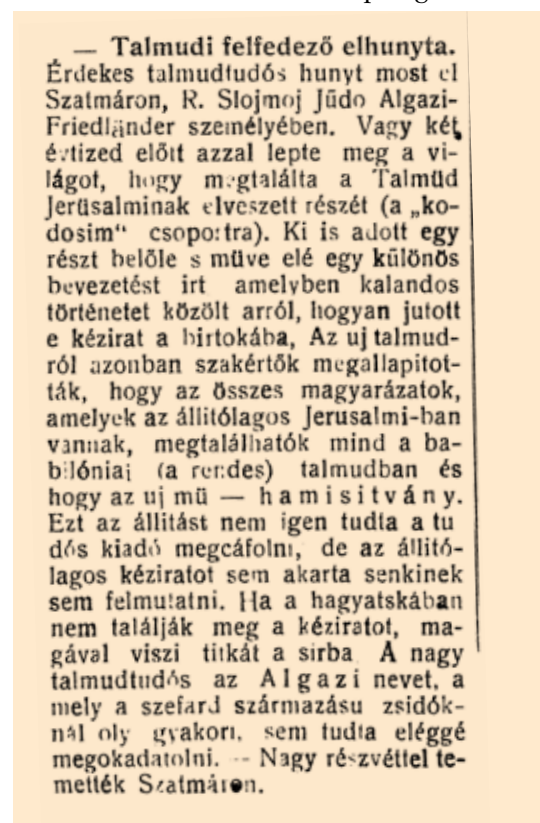
Végül, amikor Friedländer már teljesen csapdába szorult, azzal vádolta többek között Rittert, hogy mindenkit lefizetett, azért támadják a Talmudját.

NEM SZEFÁRDI, NEM RABBI, NEM BÖLCS

Beshankovichy (Vityebszk járás) lubavicsi rabbija, Jehosúa Nimoytin (1860–1942) levélben érdekes adalékkal szolgált a „bölcs” háttéréről: „...Slomo Léjb Friedländer a mi helységünk, Beshankovichy szülöttje... mind a mai napig élnek itt rokonai, közeli ismerősei, akik emlékeznek rá és emlegetik (nem jó és áldásos értelemben) ... a saját nevén, ahogyan szülőhelyén hívták őt, úgy, hogy Zuszje, vagy becézve Zuszke... De nem rabbi és nem dáján, nem bölcs és még csak nem is Friedländer, csak Zuszke létezik ... Egyéb dolgait, amelyek közismertek itt nálunk, amíg a katonai szolgálathoz nem jutott és utána azt, ahogyan becsúszott viselkedett a feleségeivel, nem kívánom papírra vetni...”.

Álljunk meg egy pillanatra! Feleségei? Bizony, így többszámban. A korabeli újságokból kiderül, hogy Friedländer magyar származású felesége és kisgyermekai mellett még legalább kétszer megházasodott más-más néven, majd mindenféle jelzés vagy válasz nélkül tovább állt.

Dr. *Dov Árje Ritter* (1855–1935) rotterdami rabbi, aki elsőként mert kimondani – azaz leírni –, hogy valami nem stimmel a szöveggel, nem bízta a véletlenre, hogy mindenkihez eljusson a hamisítvány leleplezésnek híre. Először a tudományos világ számára írta meg felfedezéseit németül a frankfurti *Der Israelit* irodalmi mellékletében, később pedig

Friedländer halálhíre az ortodox Zsidó újságban 1928. május 4.-én

a rabbik számára héberül jelentette meg a cikkek fordítását a *Hákol Kol Jáákov* című varsói újságban. Ő volt az, aki a tudományos érvelés mellett megszégyesítette, hogy a magát „hol magyarnak, hol orosz-nak, legújabbban pedig szefárdnak” beállító Friedländer már lebukott 1889–1890-ben egy másik hamisítvánnyal. Emellett azt is leszögezte,

hogy az állítólagos legfőbb nyomok, melyek a Jeruzsálemihez vezettek, a Benvenisti testvérek levelei egyszerű hamisítványok, hiszen Jehosúa rabbi az állítólagos keletkezésük idején már halott volt.

FRIEDLÄNDER ÁTMENETI SIKERÉNEK TITKA

Friedländer nem végzett rossz munkát. A megjelent kötetet külsejében, elrendezésében és nyelvezetében megfelelt egy valódi Talmudnak. A nyomtatott szövegben az általa írt részek középen helyezkedtek el, körülötte a „magyarázatok” megfelelően a jobb és a bal hasábján elhelyezve.

Mióta létezik a *Wissenschaft des Judentums* („a zsidóság tudománya”), feszültség és harc jellemezte ennek hívei és a hagyományos Tóra művelői, a rabbik, a jesivák és a tanintézetek világa közötti viszonyt. Friedländer jól használta ki a két tábor közötti űrt, és egyszerre próbált jelen lenni mindkét világban. A rabbik előtt rabbinak mutatkozott, aki rabbinikus műveket ír, az Akadémia emberei előtt tudományos kutatónak adta ki magát. Annyira, hogy „műveit” két módon publikálta: rabbik ajánlásával és rabbik ajánlása nélkül, illetve német címlappal a tudósoknak, anélkül pedig a rabbiknak.

A két tábor közötti feszültség folytán meg volt győződve arról, hogy ha kritikussait a rabbik szemében sikerül elfogadhatatlanná tenni, akkor nem lesz lényeges, mit írnak róla. Abban bízott, hogy legalább a rabbinikus világban meg tudja magát védeni. Ám reményeiben – szerencsére – csalatkoznia kellett.

A BUKÁS OKAI

Ritter, Ratner és Katzburg cikkei, amelyek már 1907-ben megjelentek és azok a cikkek, amelyek 1908-ban láttak napvilágot, meggyőzték az olvasó és a kutató közönséget arról, hogy ez a Jeruzsálemi biztosan hamisítvány. A második kötet szinte visszhang nélkül maradt már.

Végül azonban nem (csak) a lepleződés állította meg Friedlän-

Friedländer sírja a szatmárnémeti temető rabbi-parcellájában

dert. Egy magánlevélben leírt valómása szerint komoly pénzügyi nehézségek közé került és nyilván ez akadályozta meg abban, hogy kiadja a harmadik kötetet.

Wider Jákob színváltójai nyomdászról megjelent családi visszaemlékezések leleplezik, hogy azok után, ami a Jeruzsálemi és Friedländer ellen megjelent, nem sokan vásárolták meg a második kötetet. Az anyagi gondok 1915-ben pénzügyi összeomláshoz vezettek – a nyomda csődbe ment. A Jeruzsálemi körül folyó vitát tulajdonképpen Wider nyomdász nehéz anyagi helyzete állította le. Amikor ugyanis megszűnt Friedländer anyagi háttere, a nyomdász nem tudta kinyomtatni a harmadik kötetet, illetve a Jeruzsálemi bírálói elteni vitairatokat sem adhatta ki.

Nem Friedländer az egyetlen, aki hamisítványokkal próbált megjelenni a zsidó tudomány színpadán. Ám merész húzásával és látványos bukásával mégis kiemelkedik közülük, hiszen nem egyszerűen saját gondolatait akarta másokéiként feltüntetni, hanem a Szóbeli tan alappilléret hamisított meg. Történetének különlegessége, hogy részint saját meghamisított életrajza és kitalált háttere, részint erkölcstelen élete miatt sikerült leleplezni a csalást.

Mindebből tehát azt láthatjuk, hogy a rabbinikus irodalom hamisítványainak felfedése nem a tudományos és még csak nem is a hagyományos rabbinikus érvelés módszerével érhető el a leghatásosabban. Ezeknél sokkal lényegesebb a felfedező-szerző személye, hiszen ahogy Friedländer esetében láthatjuk, a Jeruzsálemi Kodásim sorsát végső soron Friedländer személyes hiteltelensége ásta alá.

Dr. Friedländer Salamon (Szatmárhegyen), ki »Chések Selómó« ez. tószifta kommentárt és Jobámóth palesztinai talmudtraktátusát (1905) tett közzé, az imént két eddig ismeretlen jerusalmi traktátussal lepte meg a szakköröket (Talmud jerusalmi, széder Kodásim, Chullin és Bekhóróth. Színváltója 1907). Az örömpohárba, fájdalom, örömeseppek vegyülnek, mert nagyon kalandos az az előadás, mely az új köteteket bevezeti. F. valósággal meszeszerűen hangzó históriát mond el arról, hogy mikép jutott az ismeretlen jerusalmi kézirat birtokába. A gyanú fel lévén kelve, belső-kritériumok szerint kell a szöveg valóságát megállapítani. Ilyenül első sorban a nyelvezet kínálkoznék, csak hogy a hanyag kiadás folytán ez is meg van nehezítve. Nem marad tehát más hátra, mint a tartalom. Ebből főképp azok a részletek jönnek tekintetbe, melyek máshol nem fordulnak elő. Aki azonban tudja, hogy az úgynevezett magasabb kritika milyen csalóka képeket varázsol a kutató szeme elé, nagy aggályal néz ezen »kritikai vizsgálódás« elé. Sajnálattunkra eddig csupán lapozhattunk az új kötetben és ebből csupán az érintett pontatlanságot konstatálhattuk. Ez a vizsgálódást is komplikálja, mert sohasem lehet tudni, vajon nincs-e a szövegben sajtóhiba, nem is szólva a párhuzamos helyek egyetlen megjelölései által előálló nehézségekről. Kedvező előjelnek tekinthető az, hogy Schechter és Buber, e két kitűnő hagyományismerő, a kézirat valóságában nem kételkedtek: az előbbi a newyorki szeminárium részére meg akarja vásárolni, az utóbbi, ki azóta elhunyt, F. munkatársa volt, Bacher, ki az előkerült traktátusokat (Zeitschr. f. Hebr. Bibliographie 1907. I.) két szempontból vizsgálta, végleges ítéletet nem alkotott magának. Adhuc sub judice lis est.

A Magyar Zsidó Szemle kissé kételkedő írása, 1907., 272. oldal

„FELEBARÁTI SZERETETTEL AZ ANTISZEMITIZMUS ELLEN”

IZRAEL FŐRABBIA MAGYARORSZÁGON JÁRT

Kétnapos látogatásra érkezett Magyarországra Izrael Állam askenázi főrabbija, **DAVID LAU**. Látogatásának első állomásként, a Vasvári Pál utcai zsinagógában elmondott reggeli ima után, részt vett az EMIH gondozásában megjelent új magyar talmud-fordítás bemutatóján. *MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA*

A bemutatón Köves Slomó rabbi elmondta, hogy fordítás azért készült, hogy a zsidó bölcsesség autentikus változatát megismerhessék az érdeklődők. *David Lau* főrabbi nagy jelentőségűnek nevezte, hogy a Talmud hatalmas örökségének egy része mostantól a magyar közönség számára is hozzáférhető, a magyarországi zsidó közösség újjászületésének megmászhatatlan bizonyítékaként. A magyar szövegen keresztül azok is kapcsolódni tudnak a

zsidó hagyományokhoz, akik keresik az utat identitásuk megtalálásához.

Soltész Miklós államtitkár a kiadvány jelentőségét méltatva úgy fogalmazott: „joggal lehet büszke mindenki, aki részt vett a fordítás és a kiadás megvalósításában.”

Oberlander Báruch rabbi a Talmud történetéről és a fordítás nehézségeiről beszélt. A Talmud szövegének nem csak a hihetetlen mennyisége, de bonyolult tartalma is igényli, hogy a laikus olvasót hozzáértő mester segítse a mű tanulmányozásában. „A jó fordításhoz mindenképp szükséges a szöveg magyarázatokkal való kiegészítése, hogy a laikusok is helyesen értsék.”

A főrabbi ezután Csengelére utazott, ahol az Izraeli Rabbinátus képviselőjében részt vett az új baromfivághíd átadó ünnepségén.

A főrabbi látogatásának második napján a történelmi egyházak vezetőivel és *Orbán Viktor* miniszterelnökkel egyeztetett. A magyar zsidó élet reneszánszáról, támogatásáról, a magyarországi zsidó élet virágzásáról és az antiszemitizmus helyzetéről is szó esett az Országházban tartott megbeszélésen. *Orbán Viktor* biztosította vendégét: a magyarországi zsidó közösség biztonságban tudhatja magát. Hozzátette: a magyar zsidóság – a többi történelmi egyházhoz hasonlóan – minden lehetséges támogatásban részesül. A főrabbi örömmel állapította meg, hogy a zsidó élet virágzik Magyarországon és köszönetet mondott a miniszterelnöknek az ehhez nyújtott segítségért.

Lau főrabbi szűkre szabott látogatásának feszes programjában talált rá időt, hogy néhány rövid kérdésünket megválaszolja.

Tisztelt Főrabbi úr, első alkalommal jár Magyarországon, milyen benyomást szerzett a rövid látogatás alatt?

Az idő rövideje miatt sajnos nem volt lehetőségem zsidó intézményeket meglátogatni, csak hallottam működésükről és ebből úgy látom, a zsidó élet valóban reneszánszát éli Magyarországon. Úgy tűnik számomra, hogy a kormány a lehető legnagyobb odafigyeléssel támogatja ezt az újjászületést, ami Európában teljességgel egyedülálló. Azonban ahhoz, hogy valamit elérjünk, két partner szükséges. Csak úgy, mint ahogy a heti szakaszt is kétszer olvassuk (háláchikus kötelezettség az adott heti szakaszt a hét folyamán kétszer eredeti héber, egyszer arameus fordításban átolvasni – *a szerk.*) a politikai vezetés mellett természetesen ebben a reneszánszban önök, a zsidó közösség tehetik a legtöbbet. Szívet melengető látni, hogy miközben reméljük, minél többen és minél hamarabb Izraelben fognak élni a zsidók, ebben az „átmeneti” időszakban is lehet zsidóként kényelmesen élni Magyarországon.

Mi a véleménye azokról az erősödő hangokról, melyek szerint az növekvő antiszemitizmus miatt Európában nincs a zsidóknak jövője, az egyedüli megoldás a kivándorlás Izraelbe?

Ahogy korábban is mondtam, elsősorban az európai politikai vezetők felelőssége, hogy az európai zsidó közösségek békében és biztonságban éljenek. Rav Kook-nak (Avraham Yichak hakohen Kook rabbi, angol gyarmati-Palesztina, első askenázi főrabbi, élt 1865–1935 – *a szerk.*) van egy csodálatos értelmezése Ézsaiás próféta híres jövendöléséről: „Kik ezek, kik repülnek, mint a felleg, s mint a galambok dúcaikhoz?” (*Ézsaiás* 60:8.), mely szerint, amikor a Messiás eljön, lesznek, akik nem saját akaratukból térnek vissza a Szentföldre, Isten fogja őket elrepíteni, mint a felhőket a szél, akár akarják, akár nem. Azonban lesznek és vannak olyanok, akik saját akaratukból térnek haza, mint a galambok a fészkeikbe. Kook rabbi azt tanította, hogy az Izraelbe költözés akkor ideális, ha az saját akaratból, mint „galamb a dúcához” történik, nem pedig az antiszemitizmus miatt, akaratunkkal ellentétesen, félelemből. Ennek megfelelően én is úgy gondolom, a diaszpóra

zsidósága számára az elsődleges Izraelhez vezető út az identitás megerősítése kell, hogy legyen, ennek legfontosabb eszköze pedig a zsidó élet és oktatás megerősítése.

Látogatása során több politikussal és vezetővel találkozott és tárgyalt az antiszemitizmus erősödése ellen tett erőfeszítésekről. Mit tehet a zsidó közösség vagy egy egyszerű zsidó az antiszemitizmus visszaszorítása érdekében?

Írva van „és szeresd az Örökkévalót a te Istenedet” (*5Mózes* 6:5.). Ez abban tud legjobban kifejeződni, ha szeretjük embertársainkat is, akik Isten képére lettek teremtve. Ez az első és legfontosabb teendőnk. Legyünk példamutatóak, türelmesek, szerények, alázatosak, becsületesek egymás irányába. Együttal legyünk büszkéek zsidóságunkra, évezredek hagyományainkra, éljünk igazi zsidó életet, a parancsolatok megtartásával. Ezzel tiszteletet és nem gyűlöletet kelthetünk akár ellenségeink szemében is. Természetesen az atrocitásokkal szemben jogi úton fel kell lépünk és követelnünk kell a jogállam által biztosított állampolgári védelmet, de mindeközben nekünk sem szabad elfelejtenünk hogy a gyűlölet melegágya a tudatlanság, amivel szemben leginkább

mi magunk, a zsidók tudjuk felvenni a harcot.

Mostanában, itt Magyarországon, különösen nagy figyelmet kapott, a zsidó közösségeken belül is az erősödő antiszemitizmustól való félelem, különösen a Soros Györgyöt támadó kampány tükrében. Szó esett erről a megbeszéléseken?

Én nem vagyok politikus, de a kérdés felmerült az ittlétem során. Azon az állásponton vagyok és ezt hangoztattam is, hogy amíg egy embert a tetteiben kritizálnak, mely tetteknek semmi köze ahhoz a tényhez, hogy ő történetesen zsidó, addig nem érdemes antiszemitizmust kiáltani. A mi feladatunk a hagyományaink őrzése, megtartása, ha úgy tetszik a saját magunkkal való foglalkozás. Én külső szemlélőként azt látom, hogy több mint hét évtizeddel a Soá után virágzik a zsidó élet ebben az országban, szabadon gyakorolhatjuk vallásunkat és élhetjük meg hagyományainkat. Ez fantasztikus dolog és ezúton is áldást kérek a Teremtőtől, hogy folytatódhasson ez a fajta jólét is.

Főrabbi úr felmenői között Kelet-Európából származó, nagyhírű rabbik is vannak. A Talmud szemlélyeinek magyar fordítása új

kezdemenyezés, melyre eddig még nem volt példa. Mit gondol erről?

Beszédeimben is említettem, hogy egy fordítás természetesen soha nem adja vissza az eredeti nyelven leírtakat. Egy vers vagy regény esetében sem, kiváltképp, ha egy ennyire sokrétű és bonyolult szövegről van szó, mint a Talmud. Ez az oka annak, hogy háláchá (vallásjog – *a szerk.*) szempontjából sem magától értetődő, hogy vallási szövegeket, így például a Talmudot szabad-e idegen nyelvre lefordítani. Az oktatás és tóranulás érdekében persze sok kompromisszumot kell megkötnünk, de mindeközben nem szabad elfelejtenünk, hogy a végső cél az kell, hogy legyen, hogy minél többen az eredeti szöveget is megértsék. De azért igazán szívet melengető látni, hogy – mint többekkel beszélve kiderült számomra – kiváló és alapos fordítás született azok számára, akik nem beszélnek héberül, pláne nem arameusul. Egy híres rabbi, Száádja Gáon (882–941 – *a szerk.*) mondása szerint „népünket csak a Tóra (írott és szóbeli) teszi valójában néppé”. Ezért különösen fontos, hogy a Talmud, a szóbeli Tan világa kinyílják a magyarul beszélő zsidók számára is, talán ezáltal megismerkednek annak csodálatos világával és kedvet kapnak a Tórában való elmélyedéshez.

Ön egy nagy rabbidinasztia sarja. Gyakran említi lengyel származását, de tudomásom szerint azért felmenői között csak akad egy magyar szál is...

Bár szüleim Lengyelországból származnak, apai dédapám nyolc évig rabbiként szolgált a magyarországi Eperjesen, ahol egy jesivát is alapított, melyben közel 200 tanítvány tanult. Ennek a jesivának egykori tanítványa a szintén magyar gyökerű Jozsef Jehuda Reiner rabbi, aki miután kivándorolt a Szentföldre, a Kol Tóra nevű híres jesivának lett az egyik vezetője. Mikor értesült arról, hogy nagyapám, Mosé Chájim Lau kivándolt Izraelbe, elhívta magához tanulni a jesivájába, hogy viszonzza a családjunktól ka-

pott „szívességet”. A többi, ahogy mondják, már történelem.

Nagyapja miért hagyta ott annak idején Eperjest?

Abban az időben egy Lengyelországból érkezett zsidónak egyre nehezebb volt Magyarországon megmaradnia a különböző rendeletek miatt. Sajnos, mint oly sokszor a történelemben, itt is a közösségen belülről jött a cőresz. A helyi neológok túlságosan szigorúnak találták és mivel a közösségen belülről nem tudták elmozdítani helyéről, inkább feljelentették a hatóságoknál, mint „illegális bevándorlót”. Dédapám pedig nem akarta megvárni, amíg erőszakkal kiutasítják.

Családunk birtokában van egy kiáltvány, melyet a kor híres magyar rabbijai írtak alá, vallási irányzattól függetlenül, amelyben böjtnapot rendeltek el, mikor Mose Chájim Lau rabbi elhagyta Magyarországot. Bár Isten terveit mi nem ismerjük, mégis sokan látták, mekkora veszteség lesz ez a magyar zsidóságnak.

A Tóra elbeszéli, hogy Jáákov fiát, Jehudát küldte maga előtt, mint egyfajta spirituális küldöttet. Ugyanígy a Főrabbi úr néhány nappal az izraeli miniszterelnök, Benjamin Netanjahu előtt tesz látogatást Magyarországon. Mindkét látogatás fontos, történelmi jelentőségű: izraeli miniszterelnök még nem járt Magyarországon. Ön, mint egy spirituális küldött, milyen jótanáccsal látná el Netanjahu miniszterelnököt látogatása előtt?

Vasárnap Jeruzsálemben találkozom a miniszterelnök úrral, akinek tolmácsolom majd a magyarországi zsidó közösségek és a magyar kormány üdvözlését. Jó hírt viszek, hiszen a magyar kormány szeretné szorosabbra, barátságosabbra fűzni a szálakat Izraellel és ennek mi mindannyian nagyon örülünk. Szintén elmondom neki, hogy a zsidó élet erősödésével Izrael fontos támogatókat tudhat maga mögött Magyarországon, még ha egyelőre nem is állampolgárként, de a támogatásuk nagyon fontos számunkra.

EGYSZERŰ CSALÓ VAGY A PÉNZÜGYEK KIRÁLYA?

SZERENCSÉS IMRE KINCSTÁRNOK TÖRTÉNETE

Mondhatjuk, hogy Szerencsés Imre volt a középkor Soros Györgye. Gazdag, befolyásos, a zsidóságához ambivalensen viszonyuló mecénás, a legmagasabb körökben befolyással bíró tanácsadó. De ki volt ő valójában? Szerencsés Imre kincstárnok története. CSEH VIKTOR ÍRÁSA

Raphael de la Fontaine látványterve az elfemeltt középkori zsinagógáról

SZEFÁRD GYÖKEREK ÉS KITÉRÉSEK

Selomo (Salamon) ben Efrajim Snéor valamikor az 1450-es években született a mai Spanyolország területén. Valószínűleg Don Abraham Sencor (1412?-1493) öccse lehetett, aki IV. Henrik kasztíliai király udvari bankára volt.

1492. március 31-én, miután a mórokat kiverték az ibériai-félszigetről és kezdetét vette a keresztény uralkodás, a zsidóknak ediktumban parancsolták meg a kereszttség felvételét vagy az ország elhagyását. Míg Abraham Sencor 1492. június 15-én ünnepélyes keretek között Fernando Núñez Coronel néven megkeresztelkedett – keresztstülei egyébként a királyi pár voltak –, addig Selomo inkább elhagyta az or-

szágot és az 1490-es évek közepén Budára költözött.

A középkorú Selomo már gazdag emberként érkezett Budára, ahol hamarosan nagy befolyást szerzett a királyi udvarban. Házat vásárolt az (Új) Zsidó utcában (más változatban: Szombat utca, a mai Táncsics Mihály utca), megtanult magyarul és felvette az Etil (Attila) nevet. Családos ember volt, aki feleségével és két – valószínűleg házasság – fiával, Abrahammal és Efrajimmal élt. Ugyanakkor házasságtörő is volt: felesége mellett évekig titkos szerelmi viszonyt folytatott egy keresztény nővel. Mivel ezt a középkorban akár máglya általi halállal is büntették, hogy ezt elkerülje, Selomo valamikor 1505–1510

között Szalkai László (1475–1526) püspöknél megkeresztelkedett. Az akkori rangját jelzi, hogy keresztapja nem más, mint az akkori nádor, Perényi Imre (?–1519) volt, aki után az Imre keresztnevet és a Szerencsés vezetéknevet is kapta. Így lett Selomo ben Efrajim Snéorból Szerencsés Imre, vagy ahogy akkoriban latinosan hívták: Fortunatus Imre.

A RÉGI ÉS AZ ÚJ CSALÁD, A RÉGI ÉS AZ ÚJ ZSIDÓNEGYED

Szerencsés a kitérése után elhagyta családját, akik ezt követően is a Zsidó utcában maradtak. A legendáriumok szerint feleségétől a zsidó vallási előírások szerint vált el, vagyis *getet* adott neki. A válást követően újból megnősült, méghozzá az

udvarnál „egy jól ismert” kolozsvári származású nővel, Heldin Annával (?-1544) – aki valószínűsíthetően korábban a szeretője volt.

Házat vásárolt, mely a korabeli térképek alapján a mai Dísz tér 6-7. szám alatti teleknek azonosítható be. A ház a kor legillusztrisabb környékén állt: a 14-15. századfordulótól itt lakott a budai nemesség nagy része – ugyanis miután I. Lajos 1360-ban kiűzte a zsidókat, a házaikat a nemesek között osztotta szét. Buda első zsidónegyedéből – a (régi) Zsidó utca a mai Szent György utca helyén futott – 1364-től, amikor újra visszatérhettek a zsidók, akkor fokozatosan Buda északi részére telepedtek át és ott alakították ki az új negyedüket, ahol 1461-ben újabb nagyzsinaagógát is emeltek (Táncsics Mihály utca 27. telek alatt betemetve). A régi negyed az 1420-as években, Zsigmond király idejében szűnt meg véglegesen és ekkor temették el a 13. századi nagyzsinaagógát is (Palota út Dísz tér előtti torkolatnál az úttest alatt).

A GYORSAN ÍVELŐ KARRIER, MAJD VERESÉG

Mivel Szerencsés jól értett a pénzhez és már a „vallási kérdések” sem álltak útjában, hamarosan II. Lajos király és Mária királyné kegyeltje lett és idejét az ország pénzügyei

kezdtek lekötöni. Szalkai László, ekkor már kancellár és kalocsai – majd esztergomi – érsek tartott igényt Szerencsés tudására.

1520-ban Szerencsést al-kincstárnoknak nevezték ki, de személye csak 1521-ben került igazán a középpontba, de akkor sem pozitív tónustól színezve: a köznemesség ugyanis őt vádolta meg Nándorfehérvár elestével, mivel ő hanyagságból nem küldött időben pénzt és fegyvereket a végvár felszabadításához. Valószínűleg küldött volna, ha ugyan lett volna miből. Csakhogy a magas pozíciót rossz időben kapta, tudniillik az államkassza szinte teljesen üres volt, ezzel szemben a délvidék meg tele volt törökökkel. A két körülmény szerencsétlen kombinációja egyenesen vezetett a nándorfehérvári vereséghez.

PÉNZCSINÁLÁS A SEMMIBŐL

A vereséget követően II. Lajos anyyira megrémült, hogy utasította Szalkai Lászlót és Szerencsés Imrét, hogy szervezzék meg a „pénzrontást”. A király parancsba adta a kamaragrófoknak, hogy az addigi külalak és névleges érték megtartásával új, de valójában fele olyan értékű érméket veressenek. A pénzrontást az 1521-es novemberi budai országgyűlés is megszavazta. 1523-ban Szerencsés pedig a királyi pár pénzügyi tanácsadója lett.

Természetesen a pénzrontás sem töltötte meg a kincstárt és a köznemesség, élükön Werbőczy Istvánnal (1465-1541) mindenért az al-kincstárnokot tette felelőssé. A királytól azt követelték, hogy a dénárrontásért máglyán égessék el Szerencsést. Werbőczy komoly alapok nélkül vádolta az általa „körrülmetélt, fél-zsidó kegyetlen ragadozónak” nevezett Szerencsést. Szerencsés ekkor leplezte le a német Fugger-házat (akik hitelezések útján számos felügyeleti jogot – például rézbányákat – szereztek maguknak), hogy ők azok, akik valójában folyamatosan meglopják az országot – viszont ekkor már az igazság csak keveseket érdekelt. A kedélyek nem csillapodtak, a köznemesek Szerencsés vérét kívánták, így végül a király kénytelen volt lépni és 1525. május 20-án Szerencsést a budai Csonka-toronyba záratta, mely fogság – vagy talán inkább védelem – nem tartott sokáig, csupán két hétig.

LAKOMÁBÓL BUDAI POGROM

Szerencsést a rövid elzárását követően királyi tisztek és udvaroncok kísérték közeli otthonába, ahol szabadulására fényes ünnepséget rendeztek. A lakoma viszont olaj volt a tűzre: 1525. június 5-én az ünnepség napján a felbőszült tömegek – a még Budán tartózkodó köznemesek,

Buda látképeinek legkorábbi ismert ábrázolása Nürnbergi Krónikában (Hartmann Schedel, 1493)

valamint a főurak fegyveresei és a hajdúk – betörték Szerencsés házába.

Szerencsés és a vendégei a ház Dunára néző hátsó ablakain leeresztett köteleken másztak le a várfal oldalán és így tudtak megmenekülni. A betörők kifosztották a házat, ahol sok aranymű, értékes kelme és bor volt felhalmozva. Ám a fosztogatók nem csillapodtak le, és másnap, a környéken élő udvari nemesek házaira és Szalkai érsek Mindszenti utcai (mai Úri utca északi része) otthonára támadtak, ám az udvari zsoldosok szétkergették őket. Ekkor következtek a zsidók elleni támadások.

A korabeli feljegyzések szerint a zsidók bátran védték a házaikat, amiben a zsoldosok is segítettek nekik, ám végül a túlerő győzött és a zsidók Mandel Jakab prefektus megerősített házában (mai Táncsics Mihály utca 26.) kerestek menedéket. A kaotikus állapotnak Szapolyai István nádor fia, Szapolyai György (1488?–1526) szepesi gróf vetett véget, a garázdákat elkergette Budáról.

MEGBÉKÉLÉS MAJD BOJKOTT

Miután lenyugodtak a kedélyek, Szerencsés visszatért otthonába és még státusza is újra megszilárdult: a hónap végén megtartott hatvani országgyűlésen (1525. június 24. – július 6.) megjelent nemesek – még Werbőczy is – újra a bizalmukba fogadták.

Javaslatára a király visszavette a Fugger-háztól a nemesfémbányászatot, mire azok a közelgő török haderők dacára aljas bojkottot intéztek az magyar királyság ellen, ezzel tulajdonképpen teljesen ellehetetlenítve az országot. Ez vezetett 1526. augusztus 29-én a végzetes mohácsi csatához. A vereséggel szinte egy időben meghalt Szerencsés Imre is.

SZERENCÉS IMRE ZSIDÓ SZEMMEL

Szerencsés személyének megítélése nem egyszerű feladat, hiszen erkölcsileg nem volt sem jobb, sem rosszabb az akkori uralkodóosztály más tagjainál. Árnyaltabb képet 500 év távlatában pedig már csak nehe-

zen kaphatunk. Zsidó szemszögből viszont érdekes töredékek maradtak ránk. Érdekes adalék például a konstantinápolyi Elija ha-Levi rabbi egy levele, melyben Szerencsés – kitérése után – számos, a zsidó körökben végzett jócselekedetéről említi, közöttük a budai zsidók folyamatos támogatását például a pénteki alamizsnaosztással.

A középkorban több közösségben elterjedt szokás volt, hogyha valakinek az apja kitért a zsidó vallásból, akkor annak az embernek a fiát, ha felhívták a Tórához, akkor a héber nevében nem azt mondták, hogy kinek a fia, hanem hogy kinek az unokája – vagyis Szerencsés fiai esetében a budai zsinagógában nem azt mondták volna, hogy „Avraham ben Selomo”, hanem „Avraham ben Efrajim”. Viszont az legendáriumok úgy tartják, hogy Naftali ha-Kohen Hercz budai rabbi tekintettel arra, hogy Szerencsés számos jót tett a zsidó közösséggel, kivételesen megengedte, hogy Szerencsés fiait továbbra is a brisükkor, vagyis a körülmetélésükkor kapott nevükön szólítsák a zsinagógában.

vallomást, vagyis viddujt tett, így zsidóként halt meg. Szerencsés Imre halálával lezárult a budai zsidók első nagy korszaka.

Héber betűs bibliai idézetek a 16-17. században zsidó imaháznak berendezett Mendel-házban

Naftali rabbi döntését még Meir Katzenellenbogen, páduai rabbi is jóváhagyta. A neves itáliai rabbi azal támasztotta alá a döntést, hogy mivel a Tóránál mondott áldásokba szokás belefoglalni az uralkodókra mondott áldást is, akkor miért ne lehetne megtartani egy keresztény-nyé lett zsidó férfi nevét, aki ráadásul még segíti is a zsidó közösséget.

A legenda szerint egyébként Szerencsés a halálos ágyán, több zsidó jelenlétében könnyek között „visszatért” a zsidó hitre és bűn-

BIBLIOGRÁFIA:

Komoróczy Géza: *A zsidók története Magyarországon*, vol. I. (Pozsony: Kalligram, 2012) pp. 343-358.; Venetianer Lajos: *A Magyar zsidóság története* (Budapest: Könyvtérképesítő Vállalat, 1986) pp. 43-47.; Végh András: „Buda város első zsidó negyedének emlékei az újabb ásatások fényében”, in: *Régészeti Kutatások Magyarországon 2005.* (Budapest, 2006) pp. 125-148.; „Szerencsés Imre” című cikksorozat, in: *Egyenlőség*, 1887., 6. évf. 41. szám pp. 5-6. (1. rész); 1887., 6. évf. 42. szám pp. 6-7. (2. rész); 1887., 6. évf. 43. szám p. 7. (3. rész); „Szerencsés Imre és a budai zsidók”, in: *Egyenlőség* (1901) 20. évf. 7. szám pp. 5-6.

IZGALMAS ZSIDÓ PROGRAMOK NYÁRON IS

Az iskolai szünet elkezdődött – ám a nyári vakáció első heteiben sem kellett unatkozni senkinek, hiszen az EMIH kicsik és nagyok számára is izgalmas programokkal készült. A Nyitott Zsinagógák Éjszakáján négy budapesti zsinagóga mellett két vidéki imaházat is felfedezhettek az érdeklődők, a nagyszerű Mádi Zsidó Napokon pedig idén is színes programokkal várták a látogatókat. A rendezvények sora folytatódik – hiszen a nyár még nem ért véget, és hamarosan ismét lesz Sólet fesztivál is, ahol 100%-ig kóser ízek várnak a résztvevőkre. HORVÁTH IVETT ÍRÁSA

A **Múzeumok Éjszakája „Nyitott Zsinagógák”** nevű program elemeként június 24-én este az EMIH szervezésében négy budapesti és két vidéki zsinagóga is megnyitotta kapuit az érdeklődők számára. A főváros rejtett Vasvári utcai zsinagógája mellett a Budai Várban található középkori imaterem is színes kalandokat rejtett, ahogy a belváros szívében található Keren Or központ zsinagógája és Óbuda egyik különleges épülete, az Óbudai zsinagóga is izgalmas programokkal várta a látogatókat. A fővárosi helyszínek mellett a keszthelyi és mádi imaházak is csatlakoztak a programsorozathoz, ahol a zsinagógák bejárásán túl izgalmas előadásokon is részt vehettek az érdeklődők.

A Nyitott Zsinagógák Éjszakáján a Tóra állt a középpontban; a résztvevők ajándékként az Írás betűivel leírt nevüket is elkészíthették, valamint a „Kérdezd a rabbit!”-standoknál tabuk nélkül tehették fel kérdéseiket. A kóser ételek kóstolóján finom ízek várták a gasztronómia iránt érdeklődőket, továbbá Óbudán a TudáShalom kiállítás a hazai zsidóság kulturális és tudományos tevékenységének eredményeit tárta a látogatók elé. Az esti rendezvény során a budapesti zsinagógák között különleges buszjárat közlekedett, melyen Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija is jelen volt és autentikus idegenvezetést nyújtott a résztvevők számára.

Mádon, a Tokaji borvidék szívében a tavalyi sikeres indulás után idén második alkalommal kerültek megrendezésre a **Mádi Zsidó Napok**. A tavalyi évben hagyományteremtő céllal szervezett esemény nagy sikere után június 30. és július 4. között idén is színes kulturális programokkal, közös szombat-fogadással, gasztróélménnyel és kalandokkal várták az érdeklődőket – s mindeközben a látogatók felfedezhették Európa legszebb barokk zsinagógáját és annak környékét is.

A hosszú hétvégén koncertek és izgalmas kiállítások, események várták a látogatókat: péntek délután a szabadidős programoké és a kreativitásé volt a főszerep – hiszen Barhesz sütéssel, kézműves- és gyermekprogramokkal kezdődött a fesztivál. Szombaton kabbala-előadásokon és pincelátogatáson vehettek részt a látogatók, este pedig a különleges atmoszférájú Mádi zsinagógában mutatta be az „Odesszai történeteket” Fegyva, a Budapest Klezmer Band alapítója. A felújított rabbiház mellett vezetett séták alkalmával a környék történelmével is megismerkedhettek a résztvevők.

Folytatásként jó hírül szolgál, hogy ha valaki lemaradt az eddigiekről vagy még több élményre vágyik, hamarosan ellátogathat a nagyszerű **Sólet Fesztiválra** is, ahol eredeti kóser receptek alapján készült ételek várják az élettől pezsgő Kazinczy utca látogatóit.

A fogadós áldásainak titka

DÉNES ANNA MESÉJE

A híres Ávrám Jehosua Heschel rabbi Opatów városának zsidó közösségét vezette. Egy közeli faluban élt Pszáchjá, a zsidó fogadós, aki híres volt vendégszeretetről. Szorgalmasan dolgozott, és fáradhatatlanul szolgálta ki a fogadójába betérő vendégeket. Egyszer aztán híre ment, hogy ahányszor Pszáchjá megáldott valakit, az áldás valóra vált. Egyre többen látogatták hát a kocsmáját, hogy áldást kapjanak tőle. Heschel rabbihoz is eljutott a csodatevő fogadós híre, és elhatározta, hogy megtudja, mi Pszáchjá titkának nyitja.

A rabbi álruhát öltött, és elsétált a kocsmába. Benyitott és Pszáchjá jó szívvel fogadta őt. Szobát vett hát ki, és figyelni kezdte a kocsmárost, aki mindent megtett annak érdekében, hogy vendégei elégedettek legyenek. Sokan csak azért jöttek, hogy kiönthessék a szívüket Pszáchjának, aki ezután megáldotta őket, majd távoztak. A rabbi azt is megfigyelte, hogy – miután fizettek neki – Pszáchjá a fal egy repedésébe dugta a pénzt.

Elérkezett az a nap, amikor Heschel rabbinak el kellett hagynia a fogadót, ám a kocsmáros titkát még mindig nem fejtette meg. Elhatározta hát, hogy felfedi kilétét. Így is tett. Pszáchjá megdöbbsent, amikor meghallotta, hogy ki volt a vendége, és mi járatban van, és őszintén bevallotta neki, hogy nem tudja, mit tett, aminek érdemében áldásai valóra válnak.

A rabbi azonban nem tágított, mert bizonyos volt abban, hogy a fogadós valami egészen rendkívüli tettet hajtott végre korábban és ezért teljesednek be sorra az áldásai. Unszolására Pszáchjá elmesélte neki a fogadó történetét: „Hosszú éveken át éppen, hogy csak megéltem a családommal a fogadóból. De hittem az Örökkévalóban, imádkoztam Hozzá, és imáim mindig meghallgatásra találtak. Szűkösen, de elégedéltünk a feleségemmel és egyre sokasodó gyermekeinkkel. Ám egyszer csak minden megváltozott: Isten nem hallgatta meg többé az imáimat, a vevők elmaradoztak, és egyre nehezebben teremtetem elő a mindennapi betevőre való. Ekkor a feleségem azt javasolta, hogy keressék magamnak egy társat, akivel együtt vezethetem a fogadót.”

„Neki is indultam hát, hogy üzlettársat keressék, de akármerre mentem, nem találtam senkit, aki alkalmas lett volna erre. Ekkor arra gondoltam: miért ne lehetne maga az Örökkévaló a partnerem? Kigondoltam hát a részleteket, és hazatértem. Nyomban munkához láttam: egy kis, kétrészes szekrényt építettem a falba – az egyik része Istené, a másik az enyém. Valahányszor pénzt kapok, mindig ebbe teszem, ezen a kis résen át.”

Heschel rabbi mosolyogva nézett Pszáchjára: „Most már mindent értek: az erős hited éppen elég ok arra, hogy az Örökkévaló figyelembe vegye és teljesítse az áldásaidat.”

MIT ESZÜNK, AMIKOR NEM ESZÜNK? A ZSIDÓ BÖJTÖK GASZTRONÓMIÁJA

A zsidó hagyomány előír bizonyos böjtnapokat: két teljes, 25 órás evés- és ivástilalmat: jom kipurt és tisá beásvot, valamint négy kisebb böjtnapot, melyek az esthajnalcsillag felkelésétől az est beálltáig tartanak. Ezek közül kettő esik a nyári időszakra: támuz 17. és áv 9. DÉNES ANNA ÍRÁSA

Mindezen böjtnapokhoz azonban étkezési szabályok is kapcsolódnak. Abszurdnak hangzik? Bölcsseink életünk minden apró részletét meghatározták, így nemcsak a böjtöt írták elő, hanem azt is, mit és hogyan együnk böjt előtt vagy éppen a böjtnap során, ha valaki valami miatt nem böjtölhet. A zsidó folklór is segítségünkre van kutatásunkban, ahogyan útmutatást kapunk arra nézve is, hogy hogyan és mivel érdemes megtörnünk a böjtöt.

MIT MOND A HAGYOMÁNY?

A két teljes böjtöt megelőző nappal kapcsolatban a hagyomány két különböző útmutatást ad, melyek megfelelnek a napok természetének. Jom kipurral kapcsolatban azt mondják Bölcsseink, hogy aki bőségesen eszik a jom kipurt megelőző napon, az engesztelőnapot pedig szigorú böjtöléssel tölti, az olyan, mintha két teljes napig böjtölt volna.

„Szombatok szombatja az nektek, sanyargassátok magatokat; a hónap kilencedikén este, estétől estig üljétek meg ünnepeteket.” (3Mózes 23:32.) Jom kipur előtt ünnepi asztalt terítünk, az asztalra kalács kerül, és sokféle fogást kínálunk. A hónap kilencedik napján még nem böjtölünk (annak a napnak az estéjén kezdődik jom kipur), és az ünnepi étkezéssel mutatjuk ki az engesztelőnap elérkezése feletti érzett örömünket. Mások szerint a bőséges estebéd és másnap az étel és ital utáni vágyódás kontrasztja emeli ki az engesztelőnap böjtölés jelentőségét. Vannak, akik több lakomát esznek a nap során (odafigyelve, hogy azok megfelelően könnyű étkekből álljanak); azok a szentéletű emberek pedig, akik általában kevés táplálékot vesznek magukhoz, a sokszor keveset elvett alkalmazva teljesítik ezt a micvát.

Tisá beásvot, a másik 25 órás böjtnapot megelőzően azonban – a nap jellegének megfelelően –, egészen mások a szokások. Míg jom kipurra a komolyság és az önvizsgálat jellemző, de mellette a bűnök megbocsátása feletti öröm is szerepet kap, addig áv hó kilencedike kizárólag a szomorúságról, a hatalmas, egész népet érintő tragédiáról: a Szentély pusztulásáról szól. A zsidó év legszomorúbb napjára való felkészülés is a gyász jegyében telik: három héten át nem tartanak esküvő-

ket és vidám összejöveteleket, nem hallgatnak zenét, a férfiak pedig nem borotválkoznak. Az időszak utolsó kilenc napján elmélyül a gyász és ez a gasztronómiában is tetten érhető, hiszen ilyenkor jön el az ideje a húsmentes, párve vagy tejes ételeknek. Mivel szombaton a gyász előírásai nem érvényesek, úgy ezen a napon húst és bort is szabad fogyasztani. A böjtöt megelőző étkezés egyszerű, gyors és mindössze egy fogásból áll. Az étkezés végén, a gyász jelképeként hamuba mártott főtt tojást esznek.

MIT ÉRDEMES ENNI BÖJT ELŐTT?

A fentiekén túl a tapasztalat is segítségünkre van abban, hogy milyen ételeket válasszunk a két leghosszabb böjtöt megelőző étkezésem, melynek külön neve is van: *szeudá máfszeket* – elvlasztó lakoma. Érdeemes a böjtöt megelőző napokban fokozottan odafigyelni a vízivásra, és csökkenteni a szervezettől folyadékot elvonó koffein és alkohol bevitelét. Érdeemes könnyű, nem túl zsíros ételleket felszolgálni, és tartózkodni a túlzottan sós enivalók fogyasztásától.

JOM KIPUR ELŐTT ÉS UTÁN

Az askenázi zsidóság egyik jellegzetes étele az egyes ünnepi étkezések (ros hásanákor, jom kipur előtt és szukkot végén) alkalmával készített *kreplách*: darált hússal töltött tésztaháromszögek, amiket levesben főznek ki, vagy olajban sütnék meg. Egyes helyeken a *bárcseszt* létra alakúra készítik, kifejezve azt a vágyat, hogy nagy magasságokba emelkedhessünk, vagy kéz alakúra, hogy jó évre legyünk beírva.

Szalonikiben a böjt előtt, Egyiptomban a böjt végeztével szolgálták fel gyakran a tojás-és citromlevest, egy különlegesen ízesített és laktató csirkelevest. Egy másik, Algériában, Marokkóban és más keleti közösségekben jom kipur előestéjén fogyasztott étel a birsalmás csirke, melyet különleges aromája tesz közkedvelt ünnepi étellé. A kuzkusszal felszolgált csirke szintén sok észak-afrikai közösségekben jelentette a jom kipurt megelőző étkezés fő fogását. Vannak, akik erev jom kipur reggelén halat fogyasztanak, mások a böjt kimenetelekor főtt tojást, egyes olasz közösségekben sütőtökpürét

esznek. Indiában durvára darált rizsből, kókusztejből és cukorból készített, szándán nevű kenyérfélét ettek a Bnej Jiszráel csoport tagjai a böjt előtt, az ánizsos kenyér pedig az algériai zsidók böjt utáni jellegzetes étele. Számos észak-afrikai zsidó közösségben ismert egy édes, dióval és mazsolával gazdagított, ünnepi kenyérféleség, melyet sáfránnyal színezve fogyasztottak jom kipur előtt.

BÖJT A KARÁCSONY SÁNDOR UTCÁBAN

A régi Pesten is megvoltak jom kipur – pestiesen jankiper – szokásai. „Jankiperkor nagyon korán ettünk” – idézi fel Spindler Éva gyermekkorai böjtjeit – „Anyuka, meg apuka készültek a vacsorával, ami mindig leves és becsinált csirke volt, mert azt mondták, hogy arra nem kell sokat inni. Minden évben becsinált csirke volt kol nidré estéjén a vacsora, évtizedeken keresztül, én is mindig azt csináltam.

Este [a böjt kimenetele után] mindenki rohant haza enni. Volt csurgós kalács, likőr, pálinka minden jankiper utáni este. Utána volt rendesen leves és hús, volt hal is, kocsonya. Nem mindenki evett ugyanazt, volt, aki például csak egy szelet kalácsot evett.” – meséli Éva néni.

TISÁ BEÁV ELŐTT ÉS UTÁN

Ahogy fent említettük, a tisá beávhöz vezető időszakban a gyász szabályai érvényesek. Ennek megfelelően a tisá beávt megelőző elválasztó étkezés könnyű, egyszerű, mindössze egyetlen, tejes vagy párve fogásból áll, melyhez sok helyütt kenyeret fogyasztanak. A zsidó gyász hagyományai között szerepel a lencse és a tojás fogyasztása, mivel kerekességük az élet körforgására emlékeztet.

A keleti zsidók konyhájában a tisá beávt megelőző étkezésre többnyire rizsből és lencséből álló mádzsádrá készül. Ennek iraki változata a kicsri, melyben a rizsből és vörös lencséből készült egytálétel tetejére olajon pirított hagymát szórtak. A hagyományos mádzsádrát rizsből és barna, vagy zöld lencséből készítik, mivel azok, vörös rokonukkal ellentétben, megőrzik alakjukat a

főzés során. A libanoni mádzsádrá durvára tört bulgurból és lencséből készül és gyakran kevernek bele külön edényben pirított hagymát is. Askenázi közösségekben szokás hamuba mártott kemény tojást fogyasztani ezen a délutánon.

A böjt után, kézmosást követően, megengedetté válik az evés. Mivel azonban a Szentély még áv hónap tizedikén is lángokban állt, szokás e nap deléig tartózkodni a húsevéstől, a borivástól és egyéb, a gyászidőszakban nem megengedett tevékenységektől.

A régi Pesten természetesen voltak tisá beávhöz kapcsolódó étkezési szokások. A böjtöt megelőző kilenc napban sokféle húsmentes ételt, töltött tojást, rakott krumplit, rizzsel töltött zöldségeket, túrófánkot, pongyolában (tojásos panírban) sült almát fogyasztottak. „Este vacsorára, amikor hazajöttek a templomból, tejeskávét ittak, és valamilyen süteményt ettek, általában kakaós-csokoládés csurgós kalácsot. Pálinkát, vagy likőrt is ittak, utána pedig volt valami vacsora.” – mondta Éva néni.

ÉS HA MÉGIS ENNI KELL?

Mivel jom kipuron kívül az összes böjt rabbinikus eredetű, ha úgy adódik, hogy valakinek egészségügyi okokból ennie vagy innia kell, azt ezeken a napokon azonnal megteheti, de mindenképp érdemes előre konzultálni egy hozzáértő rabbiival. Az engesztelőnapon a kérdés jóval összetettebb, mivel az önsanyargatás parancsa tórai eredetű ezen a napon, ráadásul – mivel a többi böjttől eltérően munkatilalom is érvényben van –, még egyéb korlátozásokat is figyelembe kell venni. Akinek egészségügyi problémái vannak, mindenképpen kérje ki hozzáértő rabbi tanácsát, lehetőleg még az ünnep beállta előtt. Általános szabályként elmondható, hogy szükség esetén előre meghatározott adagokban és időközönként szabad folyadékot, vagy ételt fogyasztani. Bölcsünk, ahogy fent említettük, mindenre gondoltak, amikor a törvényeket írásba foglalták. Így azt is meghatározták, milyen étkezési utáni áldást kell mondania annak, aki jom kipur napján kenyeret fogyaszt.

MÁDZSÁDRÁ

Párve, tojás- és gluténmentes

4 nagy hagyma vékony szeletekre vágva; másfél pohár száraz lencse (zöld, vagy barna); másfél pohár hosszúszemű rizs; só és bors, ízlés szerint; néhány kanál olívaolaj a hagyma megpárolásához

A hagymát az olajon aranybarnára pirítjuk. Az átválogatott lencsét alaposan megmossuk: tálba tesszük, hideg vizet eresztünk rá, majd kézzel néhányszor megkeverjük, végül hagyjuk leülepedni. Ezt a folyamatot néhányszor megismételjük, hogy biztosak legyünk abban, nem maradt-e bogár a lencsénkben. Ezután a lencsét egy nagy lábosban, háromszoros vízben feltesszük főni. Negyedórányi főzés után hozzáadjuk a hagyma felét, valamint a szintén megmosott, átválogatott rizst, és további 15-20 percen át főzzük, míg a keverék az összes folyadékot magába nem szívta. A maradék hagymát tovább piríthatjuk az olajon, amíg sötétbarna színűre karamellizálódik. Tegyük a sült hagymát a mádzsádrá tetejére, és melegen tálaljuk.

A TÉT A FÉNY MEGGYÚJTÁSA

Gondolatok Benjamin Netanjahu látogatása kapcsán. KÖVES SLOMÓ ÍRÁSA

„SÖTÉT HELYRE MÉSZ”

2011-ben Benjamin Netanjahu az ENSZ közgyűlésén tartott történelmi jelentőségű beszédet. A nemzetközi környezet talán a szokásosnál is rosszabb volt ekkor. Obama elnök az amerikai-izraeli kapcsolatokat történelmi mélypontra lavírozta. Előkészítés alatt állt az Izrael és az ott élő több, mint hétmillió zsidó létét veszélyeztető iráni atomprogram folytatását biztosító nemzetközi megegyezés. A békéért és az emberi jogokért névlegesen harcoló nemzetek szövetsége, amely a 27-ből 21-szer Izraelt – a Közel-Kelet egyetlen demokráciáját – találta a legelítélendőbbnek, az emberi jogok legádázabb ellenségének –, éppen éves közgyűlését tartotta, ahol Mahmud Abbász gyűlölettel teli beszéde után Benjamin Netanjahu, izraeli miniszterelnök emelkedett beszédre.

Bibi a pódiumról – megalkuvást nem tűrő hangon – beszélt az ENSZ kétarcúságáról. Beszédében felidézte azt a tanítást, amit a lubavicsi Rebbe mondott neki 1984-ben, amikor hosszú politikai pályafutásának egyik első állomásaként ENSZ-nagykövetként érkezett New Yorkba. „Egy sötét helyre mész” – mondta a Rebbe, az ENSZ ellenséges hozzáállására utalva – „de mindig emlékezz, hogy egy nagyon sötét teremben is, ha akár csak egy gyertyát meggyújtanak, az az egész termet fénnel árasztja el”.

KONKRÉT ÜGYEK

– KONKRÉT SZÖVETSÉGESEK

Netanjahu háromnapos budapesti látogatása során mindvégig ezek a mondatok jártak a fejemben. Az az ősrégi zsidó tanítás, amely szerint a sötétség ellen nem sötétséggel, hanem fénnel harcolunk.

„Kevés fény is
sok sötétséget űz el”

– tanítja a *Példabeszédek*. És milyen jó, hogy Salamon és a lubavicsi Rebbe tanítását Bibi magáévá tette és a budapesti látogatása alkalmával is magával hozta!

Izrael és a zsidó nép ha létezni, fejlődni, élni akar, nem teheti meg, hogy a sértődöttség és a morális fölény pozíciójából

az állandó protestálással legyen elfogalva. Még akkor sem, ha adott esetben erre minden joga meg lenne. Izraelnek, csakúgy, mint a zsidó közösségnek, konkrét ügyekhez konkrét szövetségesekre van szüksége. Nem várhatjuk el, hogy mindig mindenki szeressen bennünket és hogy mindig mindenkinek a prioritási listáján első legyünk, hogy mindenki a mi mércénkhez igazítsa erkölcsi mércéjét, de törekednünk kell arra, hogy a számunkra fontos konkrét ügyek mellé szövetségeseket keressünk. A szövetségkeresést pedig sokszor a közös érdek és nem a közös belső meggyőződés vezeti.

A konkrét ügy – jelen esetben – pedig nem más, minthogy az egyre Izrael-ellenesebb Európai Unióban olyan potenciálisan szövetséges tagállamokat találjunk, ahol nem szempont a muszlim tábor szavazatmaximálása és így nem elsődleges politikai szempont Izrael erkölcsi delegitimációja. Így konkrét szövetséges lehet Magyarország és a másik három visegrádi ország, melyek vezetőivel Netanjahu találkozott budapesti látogatása során. A történelmi jelentőségű izraeli kormányfői látogatást érdemes tehát mindenekelőtt ebből a perspektívából megítélni.

A CSELEKVÉS ÉS A BELSŐ MEGGYŐZŐDÉS VISZONYA

Mindezek mellett azonban van még egy fontos szempont. Ez pedig nem más, mint a cselekvés visszahatása a belső meggyőződésre. Mégpedig, hogy még akkor is, ha egy ilyen emelkedett jelentőségű diplomáciai találkozót elsősorban a pragmatikus szövetségkeresés is vezényel, akkor sem hagyhatjuk figyelmen kívül azt az általános hangulati tényezőt, amit egy ilyen alkalom eredményez.

Erről, a belső meggyőződéssel és a cselekvés viszonyával kapcsolatosan írt

érdekes örök érvényű tanítást a középkori Áháron Hálévi rabbi (1235-1303), a *Chinuch* című kódex gyűjtemény (feltételezett) szerzője. A peszáchai kivonulással kapcsolatos micvák kapcsán több kérdést is feltejtett. Mi az értelme az egyiptomi kivonulásra emlékeztető számtalan részletbe menő előírásnak? Miért szükséges a *chámeec* szigorú tilalma? Miért kell, hogy a peszáchai áldozatot egy nagyon pontosan meghatározott módon készítsék el? Miért szükséges mindez a kivonulásra való emlékezéshez? Nos, a *Chinuch* szerint általában való igaz, hogy abból indulunk ki, hogy a cselekvést megelőzi a belső meggyőződés, de valójában a dolgok menete fordított. A belső meggyőződés sok esetben éppen a cselekvés következménye. Gondoljunk csak végig, milyen komoly hatással van hangulatunkra külső környezetünk, mindaz, amivel a cselekvő világban érintkezésbe kerülünk. A külső cselekvés visszahat belső világunkra. Nem csak úgy működik a dolog, hogy akkor nevetünk, ha jó kedvünk van, hanem fordítva is igaz: ha sokat nevetünk – ha kezdetben kényszeredetten is – előbb-utóbb jó kedvünk lesz. Nem véletlen, hogy a modern pszichológiai kúrák között már ott van a nevetés „terápiája”.

NEM A SÖTÉTSÉG ÁLLANDÓSÍTÁSA A CÉL

Az izraeli kormányfő budapesti látogatása nemcsak a zsidó állam geopolitikai érdekei miatt volt jelentős, hanem meggyőződésem szerint a magyar zsidó közösség helyzete szempontjából is nagy lehetőség volt.

Kiindulhatunk persze abból is, hogy a „*megbánást* nem eléggé konzisztensen és őszintén felmutató” magyar társadalom és kormány „nem érdemli meg” az izraeli kormányfő – és így a zsidó világ – baráti jobbját, ahogy egyesek – ennél kevésbé elegánsan – fogalmazták meg fenntartásaikat a látogatás előtti napokban. Csakhogy a kérdés – mint mindig – az, hogy egy ilyen kétes kimenetelű tiltakozás mennyiben szolgálja nemcsak (az önértékén is fontos) Izraelt, hanem magának a zsidó közösségnek és az antiszemitizmus elleni küzdelemnek az ügyét is, azzal szemben, hogy az izraeli kormányfő mégiscsak Budapestre látogat.

Nem lehet ugyanis negligálni azt az össztársadalmi hatást, amelyet önmagában a jelenlét és a pozitív fogadtatás eredményezett. Az a tény, hogy Budapest utcáit ellepték a Dávid-csillagos izraeli zászlók, hogy a magyar (sajnos elsősorban csak a kormányzati) sajtó pozitív hírekkel és kommentekkel árasztotta el a közvéleményt, hogy egy jobboldali miniszterelnök – ritkán látott tisztelettel – többször Magyarország számára példaképként hivatkozott a zsidó államra, nos ezek mind-mind önmagukban is pozitív hatást gyakorolnak a társadalomra. Mindez akkor is így van, ha lehet a magyar miniszterelnöki bocsánatkérés szóhasználatán filozofálni, és annak őszinteségén lamentálni. Ha ugyanis a magyar politikai elit erkölcsi integritása lenne a tét, akkor mindez helyes iránya lenne a diskurzusnak. Csakhogy a cél feltehetően nem ennek a kikutatása, igazolása vagy cáfolata.

A tét ugyanis az, meg tudjuk-e gyűjtani a fényt vagy pedig állandósítjuk a sötétséget, majd protestálunk ellene.

„A tét ugyanis az, meg tudjuk-e gyűjtani a fényt vagy pedig állandósítjuk a sötétséget, majd protestálunk ellene.”

3. Sólétfesztivál

Zsidó kulináris kaland
a Kazinczy utcában!

2017. augusztus 27.
vasárnap 11-21 óra között
VII. ker., Kazinczy utca

בס"ד

Jelentkezz hozzánk!

bölcsőde – óvoda – általános iskola

Ezek vagyunk mi:

- Kétnyelvű képzés anyanyelvi pedagógusok segítségével
- Korosztályonként differenciált, kis létszámú csoportok / osztályok
- Pozitív megerősítést hangsúlyozó nevelési módszerek
- Segítő szakemberek biztosítása: fejlesztőpedagógus, logopédus, mozgásterapeuta
- Pozitív zsidó identitás kialakításának elősegítése
- Napi négyzseri étkezés: friss, ízletes, helyben készült kóser ételek
- Napirendbe épített különórák

Tudj meg többet rólunk: www.zsidoiskola.hu

Bét Menáchem Héber–Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola, Óvoda, Bölcsőde

1074 Budapest, Dohány utca 32-34.

☎ – +36 1 781 4760; +36 70 379 1250

בס"ד

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!

Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG
OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősothton? – Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kielevezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbi-ra, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban – a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősothtonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sűrget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel induljon a napja. Délelőtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiazik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok – színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét találhat közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatás-

csomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban – mely az egyik legnagyobb magán idősothtonhálózat – elérhető áron találnak igazi otthonot, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!” – invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.

Legyél Te is a Maimonidész tanulója!

Zsidó gimnázium Budán: Egyesítjük az autentikus értékrendet és zsidó hagyományokat a nyitottsággal és dinamikus gondolkodással.

Modern, nyitott, magas színvonalú világi oktatás: Célunk, hogy az általunk kidolgozott, önmegvalósítást támogató oktatási stratégiánk által minden egyes diák megtalálhassa és kifejleszthesse tehetségét, ugyanakkor szerves és aktív tagjává váljon a társadalomnak.

Kéttannyelvű iskola: A vallási tárgyakat angolul, a világi tantárgyakat magyarul oktatjuk.

Emelt szintű angol és héber nyelv: A vallási és a világi tárgyak magas színvonalú és egymást szervesen kiegészítő oktatása mellett különös hangsúlyt helyezünk az intenzív nyelvtanításra is. Cserediák programunkkal, testvériskoláink révén külföldi tanulásra is lehetőség van.

Mikor indul első évfolyamunk?

2017. szeptember 1-től!

Tudj meg többet a gimnáziumról: www.zsidogimnazium.hu